

NYTT MINNESMYNT

DROTTNING SILVIA • SVERIGE

50 ÅR 23 DEC 1993

Fakta om mynten

Valör	Material	Vikt	Diameter	Upplaga	Konstnärer (båda mynten)
1000 Kr	Guld 900/1000	5,8 g	21 mm	15 000 ex	Anni Sundin (porträttsidan)
200 Kr	Silver 925/1000	27,03 g	36 mm	50 000 ex	Marita Norin (riksvapnet)

Mynten utges av Sveriges Riksbank och är lagliga betalningsmedel.

Försäljningen till allmänheten börjar den *7 december 1993*.

Beskrivning av mynten

Åtsida: Stora riksvapnet utan vapenmantel, nedanför vapnet "1.000 KR" resp. "200 KR" omgivet till vänster av "E", som anger myntningsorten, och till höger "D" som är begynnelsebokstaven i riksbankschefens efternamn.

Porträttsida/ Frånsida: Drottning Silvias bild i profil. På vänster sida därom Drottningens personliga vapen samt till höger Lovisa Ulrikas drottningkrona. Omskrift upptill "DROTTNING SILVIA. SVERIGE" och nedtill "23 DEC" omgivet av årtalen 1943 och 1993.

Närmast kanten, såväl på åtsidan som på frånsidan, en ornering av små bågar.

Randen är slät på båda mynten.

Mynten är förpackade i plastkassett.

Försäljningen sker i *banker* och på *Riksbankens regionkontor*. De kan också köpas i *mynthandeln*.

AB TUMBA BRUK, MYNTVERKET, BOX 401, 631 06 ESKILSTUNA - TEL 016-12 03 00

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Föreningens kansli:

Banérsgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

(onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00)

Svensk Numismatisk Tidskrift:

Box 5405
114 84 Stockholm
Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

SNT utkommer under
första veckan i
februari - maj,
september - december
Prenumeration: helår 125:-

ANSVARIG UTGIVARE

Ian Wiséhn

REDAKTION

Tel 08-783 94 00

Redaktör:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O Lagerqvist

Annonser och auktioner:

Kjell Holmberg

Tel 018-38 23 47

(kvällstid och helger)

Annonspriser:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:-
2:a omslagssidan	2.200:-
omslaget 4:e sida	2.500:-
2/3 sida (99 × 214 mm)	1.250:-
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:-
1/3 sida (47 × 214 mm)	700:-
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:-
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:-
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:-

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden

före utgivning

Heloriginalt manus och

gärna skiss.

Sändes till SNT, adress enl ovan.

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik kommer att avböjas

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Program 1993

December 14 SNFs sedvanliga julfest.
Januari 25 Ian Wiséhn berättar om Kinas
mynthistoria.

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar -
gärna med sällskap - följande torsdagkvällar:
13/1, 10/2, 10/3, 7/4 och 5/5. Dörrarna öppnas
klockan 18.30.

Ett litet ordspråk över julhelgen:

*Girigbuken och den feta suggan
blir nyttiga först med döden.*

Kansli

Besökstid 10.30-13.00 onsdag och torsdag.

Semesterstängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Om ej annat anges,
hålls mötorna kl 18.30 på
Banérsgatan 17 nb.
Tåg buss nr 44 eller 54
eller T-bana till Karlaplan.

Redaktionen
önskar läsarna
en
God Jul
och
ett
Gott Nytt År

Innehåll SNT 8 · 93

	Sid
Gudar och heroer på antika mynt. Dioskurerna i Istrus	204
Uddevala sparbanks början - en romantisk melodram	206
General de Gaulles vapen	207
Sidenbörs med mynt funnen på regalskeppet Kronan	208
Om och kring svenska Ostindiska kompaniet	212
Utkastande av penningar	216
Tyska ordensmuseet på ny ort	216
Äldre svenska lottsedlar	217
Årtal på de nya sedlarna 1985-1992	221
Kroatiens ordnar	222
Medaljen över Gustav IV Adolfs besök i S:t Petersburg år 1800	223
En anekdotsamling	224
"Den svenska kronans fall"	225
Tapperhetsmedalj för barn	225
Nordstjärnemedaljen - vår yngsta ordensmedalj	226
Från läsekretsen	227
Frågespalten	227
Recensioner	228
Auktioner och mässor	230
Föreningar	230

Omslag

De två unika 10-dukaterna från guldschatten på regalskeppet Kronan. Tv praktmynt från Karl IX (1604-11), präglad år 1606, t h kastpenning från Karl X Gustavs begravning den 4 november 1660. Foto: Gunnel Jansson, RIK. Mynten finns närmare beskrivna i KMKs katalog nr 24 s 13. De båda mynten lämnar nu definitivt Kungl Myntkabinettet för att förvaras i Kalmar läns museum. Men man har funnit fler fina fynd på Kronan, se artikel s 208.

Gudar och heroer på antika mynt

Dioskurerna i Istrus

Av Gerhard Miksche

På antika mynt är motiv med religiös anknytning mycket vanliga, i synnerhet vad gäller de grekiska mynten. Orsaken är att det andliga och världsiga var sammanvävt på ett sätt, som vi idag har svårt att förstå.

Varje grekiskt stadssamhälle hade sin historia. Grundaren var oftast en heros, ett barn eller barnbarn till de olympiska gudarna, eller i alla fall släkt med någon gud i nedstigande led.

Hos de i historisk tid – dvs på sjuhundra- till femhundra-talen – tillkomna grekiska kolonierna var grundaren med nödvändighet en människa. Den bedriften brukade förr eller senare rendera honom (att grundlägga städer var en uteslutande manlig sysselsättning) status som halvgud med eget altare och egen liturgi. Varje stad stod dessutom under särskilt beskydd av en eller flera gudar eller halvgudar, vars kult var en viktig del av de offentliga livet.

Det är därför inte förvånande, att den enskilda stadsstaten personifierades eller representerades av de gudar och heroer, under vars särskilda beskydd man uppfattade sig stå. Det förhållandet återspeglas ofta på mynten. I många fall är det guden eller heroen själv som avbildas, exempelvis gudinnan Athena på tetradrachmerna från Athen.

Men lika ofta ersattes gudabilden med ett för guden kännetecknande attribut – ett föremål eller ett djur. Gudabild och attribut kunde kombineras på ett och samma mynt såsom på den förutnämnda tetradrachman, där fransidan visar en uggla, Athenas vapendjur.

För de samtida var det självklart vem eller vad som åsyftades med attributet. Därför angavs endast i undantagsfall gudens namn, på samma sätt som mynten brukar sakna valörangivelse. Men för oss är detta inte lika uppenbart.

Som exempel kan tjäna det i fig 1 avbildade silvermyntet från Istrus. Denna stad vid Svarta havet i närheten

Fig. 1 MOESIA:ISTRUS. Ca 400-350 f Kr. AR. Åts.: Två manshuvuden, varav ett upp- och nedvänt. Fråns.: havsörn på delfin; ΙΣΤΡΙΗ ; därunder Α.

Lätt eginetisk drachma; 5,44 g. Stampställning 12. Kungl Myntkabinettet; SNG Sweden I, 48. Skala 2:1.

av Donaus mynning, vars nedre lopp då hette Ister, präglade en lång serie av drachmer. Atsidan visar i förhållande till varandra upp- och nervända huvuden av två ynglingar sida vid sida. Mynttypen är unik för Istrus. Fransidans motiv med en örn stående på en delfin återkommer däremot hos samtida serier från Sinope och Olbia. Det torde symbolisera stadens sjömakt, men kan givetvis ha en djupare innebörd, som vi inte känner till. Det för oss dock inte vidare vid interpretationen av åtsidans bild.

Huvudena är påfallande lika varandra. Man kommer genast att tänka på tvillingparet dioskurerna, som förekommer ganska ofta på grekiska och ännu oftare på romerska mynt. Genom sitt deltagande i argonauternas färd har de dessutom anknytning till Svarta havet. Men bröderna Kastor och Pollux (*gr* egentligen Polydeukes) brukar avbildas på mynt (fig 2-4) med särpräglade cylindriska hattar eller mössor (pilo), oftast med en stjärna i toppen för att de tagits upp som stjärnbild på himlavalvet) medan ynglingarna på myntet från Istrus är barhuvade. Vissa mynt (fig 5-6) avbildar endast mössorna som symbol för brödraparet.

Ett större antal uppfinningsrika, men föga övertygande hypoteser har framförts i sammanhanget. Det skulle ta alldeles för mycket plats att redovisa dem här. Men ändå är det troligen dioskurerna¹ det är frågan om. Deras specifika anordning på myntet utnyttjar rondellen optimalt. Vid denna anordning kan man inte längre tala om

höger och vänster; huvudenas inbördes placering skapar full likställdhet i ikonografisk mening. Detta står i samstämmighet med parets astrala aspekt. På firmamentet saknar "höger" och "vänster" mening.

Att de är barhuvade behöver ej förvåna. Anledningen torde vara att drachmerna från Istrus är bland de tidigaste mynten, på vilka dioskurerna avbildas. Vid tiden för början av myntserien, omkring år 400 f kr eller

Fig. 2 SYRIA:KONUNGAR. Antiochus VI, 145-142 f Kr. AR. Åts.: Antiochus med strålkrona. Fråns.: Dioskurerna ridande mot vänster; till höger: ΤΡΥ, därunder monogram Α och ΟΡ; βασιλεως Αντιοχου επιφανους Διονυσου; i krans.

Attisk tetradrachma; 16,77 g. 143/42 f Kr. Kungl Myntkabinettet.

Fig. 3 BRUTTIUM;RHEGION. Ca 200-289 f Kr. AE. Åts.: Dioskurernas högervända, draperade byster, med piloi. Fråns.: ΠΕΥΤΩΝ; Hermes stående, vänd åt vänster, med petasos, chlamys, lövklädd gren och kerykeion; till vänster värdeemärke IIII, ymnighetshorn.

Tetras; 3,79 g. Stampställning 9:30. Kungl Myntkabinettet; SNG Sweden II, del 1, 343.

Fig. 4 ROM: Republiken. 211-208 f Kr; osäker myntort. AR. Åts.: Romahuvud åt höger; värdeemärke X. Fråns.: Dioskurerna ridande åt höger; ovanför krans, nedanför ROMA inom rektangel.

Denar; 4,57 g; typ Crawford 110: 1a. Kungl Myntkabinettet.

Fig. 5 PONTOS:AMISOS. Under Mithradates VI tid (ca 120-163 f Kr). AE. Åts.: Perseus vingade, högervända byst. Fråns.: ΑΜΙΣΟΥ; ymnighetshorn mellan stjärnprydda piloi.

AE; 3,88 g. Stampställning 12. Kungl Myntkabinettet; SNG Sweden II, del 3, 1848.

möjligan något tiotal år tidigare, avbildades Kastor och Pullux fortfarande barhuvade i konsten³). Under hellenistisk tid övergick man till att avbilda dem med sin huvudbonad³). Och de var då de började bli riktigt populära "folkhelgon" och oftare sättas på mynt.

Den som satte fart på spekulationerna var Head⁴). Han avfärdade dioskurernas kandidatur med att man inte kunde spåra deras kult i stadens lämningar eller övriga mynt.

Ostridligt är emellertid, att dioskurernas kult var utbredd även vid Thrakiens ostkust. Argonauternas hemfärd från Kolchis, som låg på andra sidan Svarta havet, skulle inte bli enkel. För att undgå förföljarna styde de fär-

den från floden Halys över det fria havet mot Donaus mynning. De fick landkänning vid utloppet av Donaus sydligaste arm⁵), dvs där staden Istros senare kom att ligga. I sin sentida poetiska utformning genom Apollonios av Rhodos kan sagan tänkas åter spegla en tradition, som var levande vid Thrakiens ostkust under hellenistisk tid.

För det några mil söder om Istros belägna Tomis (nuvarande Constanza), även det en milesisk koloni, är kulten välbelagd.

När den romerske skalden Ovidius år 8 fkr av kejsar Augustus landsförvisades till denna gudsförgäta plats, tog han landvägen sista sträckan från Tempyra vid Thrakiens sydkust, me-

dan bagaget fick fortsätta den mest riskfyllda etappen per båt. Ovidius lovade Minerva ett lamm för lyckligt genomförd resa och bad för säkerhets skull också dioskurerna om skydd för fartyget med bagaget⁶:

Välbehållen må nå det den stad, som milesierna grundat.

Målet som en sårad gud⁷ åt mig i vredesmod satte.

Om detta lyckas skall falla som tack ett lamm åt Minerva:

Det som ännu är mitt medger ej större offer.

Även ni, bröder, som ön⁸ tillbeder, o hjälp, tyndarider⁹

Trygg gör ert väna skydd vägen, som tvåfalt befaras.

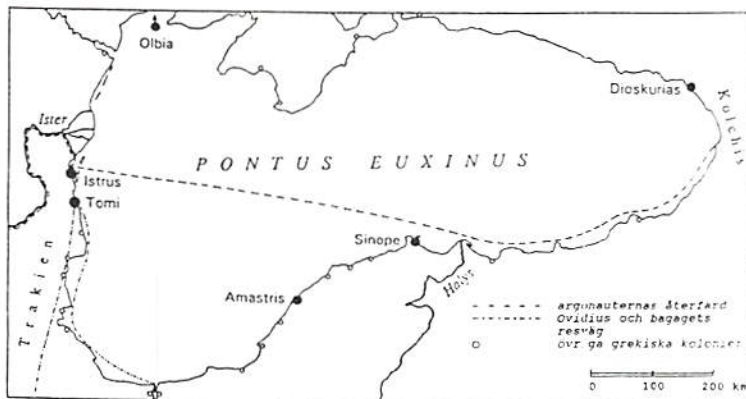

Fig. 6 COLCHIS:DIOSCURIAS. Ca 100 f Kr. AE. Åts.: Två stjärnprydda piloi. Fråns. (ej avbildad): tyrsus; ΔΙΟΣΚΟΥΡΑΔΟΣ.

AE; ca 3,5 g. Stampställning 12. Jfr SNG Great Britain IX, del 1, 1021-1023.

Ovidius nådde fram. Det gjorde även bagaget, fast något decimerat av manskapet¹⁰. Mellan raderna skymtar att dikten skrevs först när han väl hade anlänt till Tomis. Men han lyckades aldrig mer att ta sig därifrån, trots alla minutiöst ciselerade verser, som han skickade till Rom med jämna mellanrum.

Noter

- ¹ Jenkins, G K och Castro Hippolito, M. Cat. Gulbenkian Coll., Part II. Lissabon 1989, s 57-58.
- ² Langlots, E och Hirmer, M. The Art of Magna Graecia. Thames & Hudson, London 1965, s 122-124.
- ³ *Ibid.*, s 138-139.

⁴ Historia Numorum. Reprint Spink & Son. London 1963, s 274.

⁵ Apollonios Rhodios. Argonauterna IV; 303-323. Tysk översättning av T von Scheffer. Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, Leipzig 1940.

⁶ Tristia, I, 10; 41-46.

⁷ Den gudomlige kejsaren Augustus.

⁸ Det senare än Istros grundade Tomis låg troligen på en ö, som så småningom kom att förenas med fastlandet; Lehmann-Hartleben, K. Klio, Beiheft XIV (1923). Tomis var den sista skyddade ankarplatsen söder om Istros. Det är naturligt att sjömännen då passade på att offra åt dioskurerne för fortsatt säker färd.

⁹ Om släktskapet mellan den spartanske sagokungen Tyndaros och dioskurerne rådde olika uppfattningar redan under antiken. Klart är emellertid att diosku-

rernas mor var Leda, Tyndaros gemål, och att Zeus åtminstone var far till Pollux.

¹⁰ Epistulae ex Ponto, II, 7; 60-61.

Adressändring?

Använd postens
adressändringsblankett,
som Du sänder till:

Svenska
Numismatiska Föreningen
Banérgatan 17 nb
115 22 STOCKHOLM

Uddevalla sparbanks början – en romantisk melodram

Under 1800-talet bildades i Sverige ett stort antal sparbanker. När det gäller dessa tidiga sparinnrättningar var den drivande kraften bakom bildandet nästan uteslutande den sociala. Den stora folkökningen neutraliserades inte längre av krig och farsoter. Sverige var länge en bondenation utan större industriell kapacitet. Resultatet blev att många människor hade svårt att klara sig när utkomstmöjligheterna var små.

De två första sparbankerna bildades i landets största städer – Göteborg 1820 och Stockholm 1821. Snart började dock många landsortsstäder följa efter.

En av de tidigare sparbankerna var Uddevalla sparbank som bildades 1836. Denna sparbanks tillkomst hör till de ovanligare.

Det vanligaste sättet att bilda en sparbank var att skapa en hjälpfond genom subskriberad teckning. Det gällde att få ihop en grundfond för bankens verksamhet. I Uddevalla mötte man problemet genom att förena nytta med nöje. Den 20 november 1835 innehöll stadens tidning *Vecko-bladet* bla den annons som ses här intill.

Detta teaterstycke, en romantisk melodram, hade kort förut givits på Djurgårdsteatern i Stockholm i ganska många föreställningar. Författare till pjäsen är den tyske dramatikern August von Kotzebue (1761-1819). Recensionen som infördes i *Vecko-*

Måndagen den 30 November gifwes
å härvarande Theater af ett slutet Sällskap

SÖMNGÅNGAREN eller

Slottet Glenthorns Capell

Skådespel i tre Akter af Mellesville
samt derefter

Pistol Skottet

Lustspel i 1 Akt.

Början sker precis kl. 6 eft. m.

Inkomsten af denna Representation kommer att användas till en blifvande Sparbanksinrättning. Billetter å En Riksdaler Banco stycket finnes att tillgå i Handlande Forssbergs Salubod ifrån och med Måndagen den 23 dennes.

bladet den 4 december var mycket välvillog och den slutade med en önskan, "att ändamålet må realiseras av den Medborgare Class, för vilken det egentligen är ämnadt". Man hade uppenbarligen ingen tanke på att sparbanken i framtiden även kunde vara till nytta för andra grupper i samhället.

Man lyckades sälja 369 biljetter till föreställningen, vilket innebär att en stor del av stadens befolkning var närvarande. Med tanke på entréavgiften på 1 rdr bco måste man ha fått in 369 rdr bco. Till denna summa kommer 29 rdr 16 sk. i överbetalning av personer som ytterligare önskade stödja än-

damålet. Man gick även runt och insamlade pengar i samband med föreställningen och fick därmed ihop 4 rdr 12 sk. 8 rst.

Vid festtillfället hade ett "sällskap för bildande av en Sparbank här i staden" skapats. Troligen bildades detta sällskap mest på skämt. Flertalet av medlemmarna i sällskapet dyker inte upp i fler sparbankssammanhang. Inte heller fanns alla drivande personer med i sällskapet.

Den verkliga initiativtagaren till en sparbank i Uddevalla var köpmannen Johannes Forssberg (1795-1851) som hade rykte om sig att vara en sympatisk, allmänintresserad person, som vid flera riksdagar varit Uddevallas representant. Troligen är det han som är upphovsmannen till en utförlig artikel i Uddevalla *Weckoblad* som infördes den 4 september 1835. Den hade rubriken "Om nyttan av Sparbanker". I artikeln hänvisade författaren till den storartade framgång, som sparbankerna haft i landet och nämner även siffror som belyser omslutningen. Därefter följer:

En lärgosse som afhåller sig från att spela bort sina små drickespenningar på kronvägg, en gesäll, som icke besöker krogen eller håller fri Måndag, en tjenstepiga, som nekar sig en grannlat eller ett Söndagsspektakel för att spara en penning, är obestriddligen en bättre, omtänksamare och aktingsvärdare person än den, som tillfredsställer hwarje sinnligt begär för dagen. såwidt tillgångarne räcka.

General de Gaulles vapen

Charles de Gaulle var Franska republikens president 1959-1968 och avled 1970. I november 1990 firades 100-årsminnet av hans födelse.

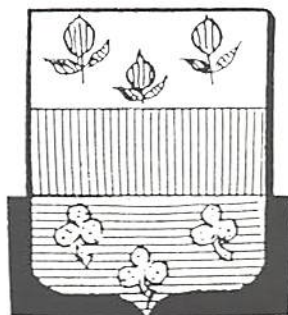
Han innehade sextio utländska dekorationer och var riddare av såväl Serafimerorden (1963) som Elefantorden (1965). Av dittillsvarande arton republikanska statsöverhuvuden var han det elfte med förstnämnda, som därefter förlänats presidenterna Giscard d'Estaing (1980) och Mitterrand (1984). Den "fjärde republikens" presidenter Auriol (1950) och Coty (1955) var däremot endast elefantriddare.

Igenskap av elefantriddare har de franska presidenterna ej fört personliga vapen utan ämbetsvapen i form av republikens officiella emblem, medan serafimervapnen i regel upptagit deras namnchiffer.

Släkten de Gaulle är av borgerligt ur-

sprung från Ile-de-France och känd sedan 1700-talet, då en medlem strax före revolutionen blev procureur vid Paris-parlamentet. Dess vapen – här återgivet efter D. Labarre de Raillcourt, *Légion d'Honneur. Anciens Honneurs Hérititaires* (1ère Série), Paris 1966, s. (31) – visar en sköld två gånger delad av 1:o silver, vari tre röda valnötter med gröna skaft och blad, 2:o rött, 3:o blått, vari tre klöverblad av guld. Såsom serafimervalspråk antog presidenten "France libre" (Fria Frankrike). Släkten är även behandlad i samme förf:s arbete *Filiations et notices généalogiques de Familles Notables Françaises. Essai, Troisième Série*, Paris 1964; rättelse i *Quatrième Série*, Paris 1965, s. (91). Hans vapen hängdes upp 1991 i Ridderholmskyrkan.

L. P-n

Grosshandlare J. Forssberg – Uddevalla sparbanks främste stiftare och ledamot av sparbankens styrelse åren 1836-51.

Reprofoto: Fritz Engström, KMK.

Den stora nyttan af Sparbanker ligger icke egentligen i de Kapitaler, ehuru betydliga de kunna vara, som undanryckas lättsinnet, slöseriet och obetänksamheten och genom utlåning ånyo kunna göras frugtbare och lifgifvande för industrien och näringsarne, utan i den vida större nyttan de medföra. Egendet af ett litet kapital, insamladt genom vår egen omtänka och sparsamhet wid den tidpunkt, då wi utgå ur Ynglingaåldern och liksom inträda i världen för att sörja för vår egen utkomst, har ett större inflytande på vårt handlings-sätt och karakter, än mången, som icke förstår att göra sig reda för detta förhållande, kan förmoda.

Om en lärösse börjar redan i sin barn-dom att insamla och sätta i sparbanken de drickespenningar han ofta nog får, äfvensom de små uppmuntringar han stundom af sin mestare erhåller för wisad flit och ordning och han till äfventyrs skulle fort-fara dermed äfven under sin gesälltid, så eger han wid 27 a 28 års ålder säkerligen

ett par hundra riksdaler i Sparbanken. Huru väl kommer icke denna tillgång honom till pass, när han skall lösa sitt Mästerbref och sätta upp sin egen lilla verkstad? Om en tjensteflicka börjar tidigt att afsätta några rdr årligen af sin lön derigenom att hon nekar sig åtskillig öfverflödigt Grannlåt, så kan äfven hon wid 22 a 23 års ålder ega ett litet kapital på Sparbanken.

Att inrätta en Sparbank i alla våra små Städer och hvar och en af de större sock-narne i Riket skulle icke vara förbundet med några oöfverwinneliga Swårigheter, helst inga nya kostnader eller penninge-uppoffringar derwid komma i fråga, men att en sådan inrättning skulle vara nyttig och hafva wälgörande följder – derom äro meningarne icke delade.

Forssberg blev inte helt emotsagd, men tvivelarna var fåtaliga. Sparban-kens styrelse glömde inte bort det lyc-kade resultatet vid starten. Ytterligare ett par gånger tog sparbanken initiativ

Den nybildade sparbanken fick sin första lokal i Uddevalla rådhus.

Reprofoto: Fritz Engström, KMK.

till teaterföreställningar – detta för att förstärka reservfonden. Den 4 november 1836 uppfördes komedierna *Den svartsjuka hustrun* (av Kotzebue), *Den förmente prinsen* samt duetter ur ett lustspel *Egendom till salu*. Den 7 september 1837 spelades småstyckena *Bikten*, *Blygsam och dristig*, *Colin och Babette* samt en akt ur *Kronofogdarna*. Annonserna om dessa föreställningar var undertecknade av sparbankens styrelse. Vid det första tillfället inflöt 140 rdr bco och vid det andra 166 rdr 32 sk.

Johannes Forssberg satt kvar i Uddevalla sparbanks styrelse fram till sin död 1851.

Källa: Kristiansson, S., *Uddevalla sparbank 1836-1936*. Uddevalla 1935.

Ian Wiséhn

Sidenbörs med mynt funnen på regalskeppet Kronan

Av Monica Golabiewski Lannby

Vid 1987 års undersökningar av vraket efter regalskeppet Kronan hittades bland många andra föremål en liten broderad sidenbörs med fransar av smala sidenband. Se fig 1:1-2. Textilkonserverator Eva Lundwall vid riksantikvarieämbetets institution för konservering (RIK) lyckades efter lång och omsorgsfull behandling öppna den mycket ömtåliga börsen. I den förvarades sex guld- och sex silvermynt. Guldmynten var i gott skick, medan silvermynten hade en så tjock och mörk korrosion att endast delar av präglingen kunde skönjas och till en början såg de ut att vara av koppar. Myntkonserveringen utfördes av Sophie Nyström, som genom olika behandlingsmetoder dessbättre kunde avlägsna korrosionen, och "kopparmynten" visade sig vara stora vackra silvertalar.

Mynten

Ett enda mynt är svenskt – silvermyntet från Karl XI, 1 öre 1667 (fig. 2). Övriga mynt som förvarades i börsen utgörs av internationellt gångbara dukater och talar. Det äldsta myntet är en dukat präglad i Frankfurt år 1635 (fig. 3:2); det yngsta är en lejontaler från Västfriesland år 1674 – två år innan Kronan gick till botten (fig. 4:1).

Sverige

Karl XI

1. Stockholm, 1 öre 1667. Fragment. Fig. 2.

Fig. 2
Mynt nr 1.

Fig. 1:1. Broderad sidenbörs med fransar av smala sidenband påträffad vid 1987 års undersökningar av regalskeppet Kronan. Storlek ca 12x12 cm. Foto: Gabriel Hildebrand, RIKf.

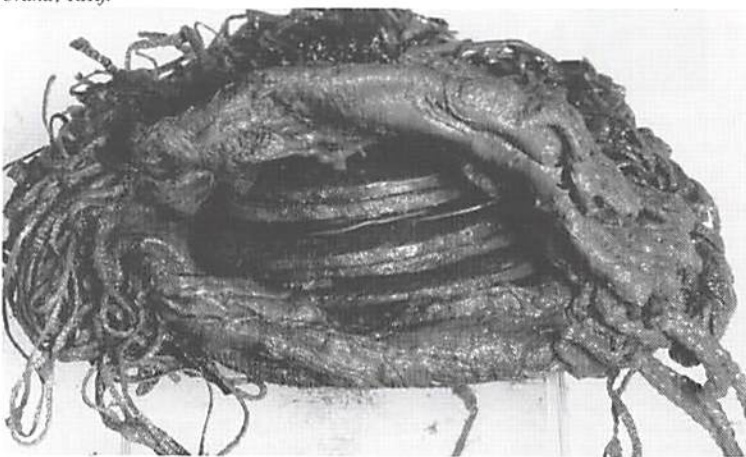

Fig. 1:2. Sidenbörsen sedd från ovan med mynten in situ. Foto: Gabriel Hildebrand, RIKf.

Polen

Johan Kasimir (1649-68)

2. Gdańsk, dukat 1658. 3,25 g. Kungens bild) (två lejon med stadsvapnet. Omskrifter IOH•CAS•D•G•R•POL.& SUEC•M•D•L•R•P•) (MON•AUREA CIVITAT•GEDANENS•1658•. Ref.: Gumowski nr 1831. Fig. 3:1.

Tysk-Romerska riket

Frankfurt-am-Main

3. Dukat 1635. 3,38 g. Oval vapensköld med den frankfurksa krönte örnen, 1635, omskrift NOMEN:DOMINI:TVR:RIS: FORTISSIMA: (Inom fyrkantig tavla DVCATVS|NOVVS:|REIPVBL:| FRANCO|FVRT:|. Ref.: Joseph & Fellner nr 412. Fig. 3:2.

Den 1 juni 1676 kantrade, exploderade och sjönk det svenska regalskeppet Kronan i ett sjöslag mellan den svenska och den dansk-holländska flottan utanför Hulterstad på sydöstra Öland. Efter många års efterforskningar återfanns skeppet 1980 av Anders Franzén. Sedan dess görs marinarknologiska undersökningar av vraket varje sommar och spännande fyndmaterial tas tillvara. Mynten lämnas till Kungl. Myntkabinettet för dokumentation.

Kalmar länsmuseum leder undersökningarna av vraket. Vid fyndfördelningssammanträde med riksantikvarien den 23 april 1993 tillfördes länsmuseum vraket efter regalskeppet Kronan jämte alla fynd som påträffas däri.

4. Dukat 1649. 3,41 g.

Den frankfurtska örnen, 1649, omskrift NOMEN.DOMINI•TVRRIS FORTISIM*) (Inom ornament DVCATVS|NOVVS|REIBVBI FRANCO|FVRT.

Ref.: Joseph & Fellner nr 460.

Fig. 3:3.

Lübeck

5. Dukat 1656. 3,40 g.

Kejsaren (Ferdinand III) stående åt höger, omskrift MONE:NOVA A VREA LVBEC (Dubbelörnen under kronan med stadsvapnet, under örnen mitt i året borgmästarens vapensköld, omskrift CIVITATIS 16 56 IMPERIAL).

Ref.: Behrens nr 618b var.

Fig. 3:4.

Förenta Nederländerna

Kampen

6. Dukat 1649. 3,39 g.

Kejsaren stående åt höger, 1649, omskrift FERD III DG RÖ I VNGA BO RE*) inom fyrkantig tavla MO NOV AVREA|CIVITA|IMPERI|CAMPEN.

Ref.: Delmonte nr 1117.

Fig. 3:5.

Geldern

7. Dukat 1654. 3,38 g.

Riddare med risknippe, 1654, omskrift CON CORDIA RES P ARV CRES GEL*) (inom fyrkantig tavla MOORD|PROVINI|FOEDER|BELG ADILEG•IMP.

Ref.: Delmonte nr 649.

Fig. 3:6.

Västfriesland

8. Lejongdaler (leeuwendaalder) 1674. 26,50 g.

Riddare med lejonssköld, omskrift MO•ARG•PRO•CON FOE•BELG.

1

2

3

4

5

6

4

5

6

4

5

6

Fig. 3:1-6 Mynt nr 2-7.

WESTF) (Lejon stående på bakbenen vänd åt vänster, omskrift CONFIDENS•DNO•NON•MOVETVR•1674.

Ref.: Jfr Verkade nr 357.

Fig. 4:1.

Zeeland

9. Riksdaler (rijksdaalder) 1661. 27,15 g. Riddare stående åt höger med lejonssköld, omskrift MO•NO•ARG•PRO: CON FOE:BELG:CO:ZEL) (Sköld med lejon hållande ett risknippe, omskrift CONCORDIA:RES:PARVÆ: CRESCUNT °.

Ref.: Jfr Verkade nr 463.

Fig. 4:2.

Spanska Nederländerna

Filip IV (1621-65)

10. Brabant, Brüssel, Patagon*) 1652. 27,15 g.

Andreas kors, krönt, omskrift PHIL•III•D•G•HISP•ET•INDIAR•REX•)

(kunglig sköld, omskrift ARCHID•AVST•DVX•BVRG•BRAB•Z^C.

Ref.: van Gelder nr 329-3.

Fig. 5:1.

Karl II (1665-1700)

11. Flandern, Patagon 1673. 27,64 g. Andreas kors, krönt, omskrift CAROL•II•D•G•HISP•ET•INDIAR•REX•) (kunglig sköld, ARCHID.AVST.DVX.BVRG.CO.FLAN.Z^C.

Ref.: van Gelder nr 350-4.

Fig. 5:2.

12. Flandern, Patagon 1673. 27,48 g. Som föregående.

Fig. 5:3.

* Patagon (eller albertusdaler) präglades från 1612 i Nederländerna av ärkeherzog Albert av Österrike och hans hustru Isabella av Spanien. Mynten har på framsidan ett stort andreas kors.

Den vackra polska dukaten präglad för Johan Kasimir (på polska Jan Kazimierz) – son till den svensk-polske konungen Sigismund Vasa – utgör en verklig raritet i fyndsammanhang. Som framgår av myntets omskrift uppger sig Johan Kasimir vara konung över både Polen och Sverige. Han tog inte tillbaka sina – och polska Vasahusets – anspråk på den svenska tronen förrän efter freden vid Oliwa utanför Gdańsk år 1660. Han abdikerade 1668 och dog 1672 i Paris.

Det är överhuvudtaget ovanligt med polska fyndmynt i Sverige och guldmynt från Polen är till och med ytterst sällsynta. Endast tre fynd av guldmynt finns registrerade: 1) I den stora guldskattn från regalskeppet Kronan med sina 255 guldmynt finns en polsk dukat präglad för Sigismund Vasa år 1589. 2) I Uppland, Sollentuna socken, Rotebro, hittades år 1922 en skatt innehållande guld- och silverföremål samt sammanlagt sex dukater, varav en polsk präglad för Sigismund August år 1556 (inv. nr 17 339). 3) I Småland, Säby socken, Gripenberg, har påträffats ett mindre skattfynd om tre dukater, varav en polsk präglad för Johan Kasimir i Gdańsk (liksom i den här omtalade börsen) år 1662. Tyvärr inlöstes ej detta fynd. I övrigt har endast ett fåtal silvermynt från denna Vasa-ättlings regeringstid hittats i Sverige.

Betydligt vanligare guldmynt är däremot dukater från Tysk-Romerska riket och Förenta Nederländerna, vilka även återfinns i stora mängder i den stora guldskattn som hittades i Kronan åren 1981-83 (100 respektive 78 ex). De flesta guldmynt i svenska fynd utgörs av präglingar från dessa delar av Västeuropa.

Fig. 4: 1-2. Mynt nr 8-9.

Börsar innehållande mynt

Då och då hittas förlorade mynt tillsammans med delar av en börs, t. ex. spännen och beslag, eller i sådana sammanhang att man kan misstänka att de ursprungligen legat i en börs som tappats. De mynt som påträffas under dylika omständigheter utgörs vanligen av lägre valörer. Slutna fynd av detta slag är ju icke desto mindre intressanta, då de kan tala om vilka mynt som samtidigt var i cirkulation vid tillfället för förlorandet. Gemene man bar – kan man väl förmoda – inte på sig mindre förmögenheter till vardags, som i fallet med Kronanbörsen.

Som jämförelse kan nämnas andra fynd från skilda tider av börsar med mynt (här avses endast den form av penningförvaring som man bär på sig, större penningpungar och förvaringskärl för inneslutande av skatter har ej beaktats): Rester efter en börs hittades vid en arkeologisk undersökning i kvarteret Svalan, Uppsala, år 1979. Den innehöll åtta örtugar och fem penningar från 1300-talet jämte en silverring. Av den förlorade börsen återstår endast ett förgyllt silverbeslag. Ett senare och osäkrare fynd

gjordes på Pinnåns strand i Skåne år 1981. Där hittades 19 svenska och två danska mynt från åren 1664-1729 under sådana omständigheter att man kan antaga att de ursprungligen legat i ett penningpung eller börs som så småningom helt förmultnat. De var av allt att döma inte undangömda utan hade troligen tappats av en förbipasserande på stigen någon gång efter 1729. I vikingatida gravar påträffas stundom börsspännen och rester efter någon annan form av penningväska tillsammans med enstaka mynt, troligen avsett som färjepening. Sådana fynd har gjorts framförallt på Birka men sporadiskt även på andra platser i Sverige. Vi har ett exempel från en kammargrav på Birka, där man hittade två arabiska mynt tillsammans med bronsbeslag, ringar och knappar, rester efter en penningbörs.

I lämningarna efter Kronan har fler börsar påträffats. Dessa är ju inte "tappade" i vanlig mening, men de har ju icke desto mindre gått förlorade, med största sannolikhet tillsammans med sina ägare (endast några få människor lyckades rädda sig), i Östersjöns djup. Följande återfunna börsar från regalskeppet har rapporterats:

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar

Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08 - 11 08 07

Fig. 5:1-3. Mynt nr 10-12.

- År 1982 Fragment av en eventuell sidenbörs (fyndnr 555**)
- År 1983 Tygbörs med mynt (fyndnr 1082)
- År 1983 Börs av läder (fyndnr 1286:25)
- År 1984 Yllebörs, fig. 6, innehållande "ett mindre antal" mynt (fyndnr 1717), Nockert 1985
- År 1987 Sidenbörs, fig. 1:1-2, innehållande 12 mynt (fyndnr 3856:021), den här beskrivna
- År 1988 Börs av läder och textil innehållande kopparmynt (fyndnr 4183)

Andra exempel på fynd av bevarade penningpungar och väskor med kvarliggande mynt från vikingatid, medeltid och nyare tid har publicerats av Lagerqvist (1979). Där framgår att enbart enklare börsar och läderpungar har hittats. Deras innehåll består vanligen av silver- och kopparmynt av de valörer som varit mer cirkulerande. Där nämns ej ett enda fynd av någon börs tillverkad av textil. En börs som den här beskrivna, av siden och med ett utsökt broderi och som

innehåller guld och tunga silvermynt, kan med andra ord anses som sensationell i fyndsammanhang. Som framgår ovan har dessutom flera textiltbörsar innehållande mynt hittats i Kronan, men dessa har ännu ej nått KMK för närmare dokumentation.

*

Förutom den stora gulds-katten i Kronan om minst 255 mynt – troligen riksamiralen och skeppets befälhavare Lorentz Creutz egendom – utförligt beskriven i KMKs utställningskatalog – hittades år 1989 i vraket efter Kro-

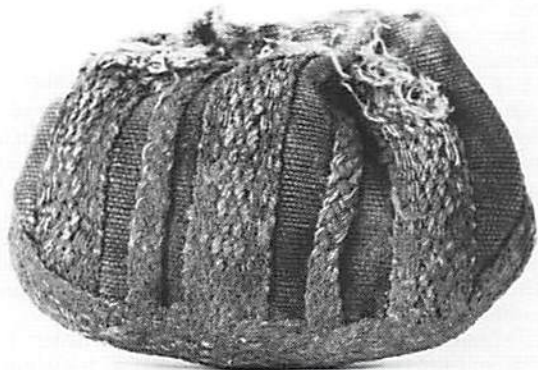

Fig. 6. Yllebörs dekorerad med silverband påträffad vid 1984 års undersökningar av regalskeppet Kronan. Ca 10 cm bred. Foto: RIK.

**Fyndnummer hänvisar till Kalmar läns museums årliga fyndrapporter över undersökningarna av Kronan 1982-1988.

nan en ännu ej publicerad stor skatt om minst 922 silvermynt. Denna består till största delen av svenska öresmynt (897), men där förekommer också – närmare bestämt 22 – talermynt från Tysk-Romerska riket (14), Förenta Nederländerna (6), Polen (1), Schweiz (1) samt skillingmynt från Danmark (3).

Den lilla sidenbörsen med sitt l-öre, sina talrar och dukater kan sägas representera mynten i både guldskat-ten och silverskatten från det sjunkna regalskeppet Kronan.

Mynten har fotograferats av Gabriel Hildebrand, RIK-foto.

Litteratur

Behrens H.: *Die Münzen der Stadt und des Bisthums Lübeck*. Berlin 1905.

Delmonte A.: *Le bénévol d'or*. Amsterdam 1964.

Gelder, E. van: *Les monnaies de pays-Bas Bourguignons et Espagnols 1434-1713*. Amsterdam 1960.

Golabiewski, M.: Myntfynd från kv. Svalan, Uppsala. *Myntkontakt/SNT* 9/10 1979 s. 188-189.

Golabiewski, M.: Apropå en liten skatt från Skåne... *Myntkontakt/SNT* 1 1985 s. 12-13.

Guldskatten från regalskeppet Kronan. Kungl. Myntkabinettets katalog nr 24. Stockholm 1986.

Gumowski M.: *Mennica Gdańska*. Gdańsk 1990.

Jensen J.S.: *Numismatisk opslagsbog*. Köpenhamn 1974.

Joseph P. & Fellner E.: *Die Münzen von Frankfurt am Main*. Frankfurt am Main 1896.

Lagerqvist L.O.: Två penningpungar med bevarat innehåll av mynt. *Myntkontakt/SNT* 8 1979 s. 160-163.

Nockert M.: Tyg, hattar och skorosor. *Regalskeppet Kronan*. Bra Böcker 1985 s. 246-247.

Sörling E.: Penningväskor från vikingatiden. *Fornvännen* 1939 s. 45-57.

Verkade P.: Muntboek. Schiedam 1848. □

Om och kring svenska Ostindiska kompaniet

Av Inger Hammarberg

Svenska Ostindiska kompaniet, som betydde så mycket för vår ekonomiska och kulturella blomstring på 1700-talet, var aktivt i 74 år. Den första ostindiefararen, "Fredericus Rex Sueciae", avgick år 1732 från Göteborg och den sista, "Maria Carolina", anlände 1806 ("Gustav III" i juli 1807 enligt T. Frängsmyr, 1992) till Klippan utanför Göteborg. Under denna tid utsändes 132 expeditioner. Kompaniet använde 37 olika skepp, varav åtta förliste.

Så började det

Stora handelsbolag i England, Holland och Frankrike hade monopol på handeln i Asien i början på 1700-talet. Utländska kapitalägare som ville in i branschen startade svenska Ostindiska kompaniet 14 januari 1731. Initiativtagare var skotten Colin Campbell. En svensk, Henrik König, underhandlade med regering och riksdag. Sverige var ruinerat efter krig. Frihetstiden hade efterträtt enväldet. Arvid Horn, som var kanslipresident 1720-1738, drev en fredens politik med sikte på återhämtning. De dominerande ekonomiska ideerna var merkantilistiska. Förutsättningarna var gynnsamma, kompaniet fick mycket fördelaktiga villkor. Det hade ensamrätt på många varor, tullfrihet och ekonomiska förmåner och behövde endast betala en mycket låg skatt till kronan. Denna höjdes dock med tiden. I kompaniets privilegiebrev förbjöds varje insyn i kompaniets affärer,

En spansk silverpiaster, peso, 8 realer, präglad i Mexiko år 1778 för Carlos III (1759-88) i Spanien. Avbildade myntets vikt 26,96 g. Foto Jan Eve Olsson

vilket tyvärr medförde att man brände kassaböckerna.

Seglatsen och hemkomsten

Ostindiefararna seglade nästan enbart till Kina. Varje resa var ett långt, strapatiskt äventyr. Det tog ett halvt år till Kanton i Kina, ett halvt år för lastning och ett halvt år hem. Ombord fanns en besättning som kunde uppgå till 150 man, men manskapet kunde decimeras kraftigt av sjukdom och olyckor.

Svenska Ostindiska kompaniets verksamhet var komplicerad. Affärerna under färden skötes av de en till fem superkargörer som fanns ombord på ett fartyg. Det fanns inga skrivna kontrakt eller beställningar. Från Sverige kunde tex medföras stångjärn, koppar, spik, stål, ankare, musköter, sågverksprodukter, kompasser, kikare,

gäspennor, snören, importerat vin, torkad fisk och vetemjöl. Kineserna ville ha silver i byte för sina varor. Det skaffade man främst i Cádiz i Spanien, där det mesta av de från Sverige medförda varorna såldes och man erhöLL spanska silverpiastrar. 300.000-400.000 piastrar inpackade i 20-30 kistor var en vanlig last. Ett fartygs silverlast kunde dock uppgå ända till 650.000 piastrar. I hamnstaden Kanton byggde man - liksom övriga ostindiska kompanier - egna faktorier. Största delen av lasten hem till Sverige bestod av te och porslin, men även t ex råsilke, siden, kryddor, örter, pärlemor, lackerade möbler och arrak till punch. Besättningen hade rätt till fri föring, alltså rätt att ta med varor och sälja vid hemkomsten, ju högre ställning desto mer fick de föra med sig hem.

1770

Handförens Directeurer af det privilegerade Svenska
 Ost-Indiska Compagniet, betygga härmed, uti
 Herr Rådman Samuel Conrad Flodin, uti
 Compagniets, enligt Kongl. Resolution af den 2. Maji 1788, inrättade
 Ständige Fond, för et Capital af Fem Hundrade
 Riksdaler Specie, hvilket såsom här nedanförelse
 förmåles, betalt är; Och at bevälte Herr Rådman Flodin,
 eller den, som genom Transport är innehafare af
 denna Compagniets Actie, blifver intresserad uti alla de Skepp, hvilka Com-
 pagniet expedierar til Ost Indien samt kommer til Ständige Utbetalningar
 deraf, så snart Skeppens Laddningar efter lyckelig återkomst blifvit försälda
 och betalningen derföre influtit; Som Vi härmed i kraftigaste måtto försäkrar.
 Til visso hvaraf denna Actie med Directeurernes egenhändige underskrift
 och Compagniets Sigtill bekräftat är.

Riksdaler 500 = Specie Fol: 72

På Svenska Ost-Indiska Compagniets vägnar

J. Liljencrantz
Martin Holterman
Johan A. Grill
Mart. Törngren

David af Sandberg
Carl Gottfrid Küsel
Anders Arfwedson
Carl H. Tranchell

Uppå förestående Acties Capital är betalt

I Stockholm	d. 16. Junii 1785.	Tio ProCent	med	RD. 50 Specie
I dito	d. 15. Maji 1786.	Tjugo ProCent	med	.100
I dito	d. 25. Oct. 1786.	Tjugo ProCent	med	.100
I dito	d. 1. Junii 1787.	Tjugo Fem ProCent	med	.125
I dito	d. 5. Dec. 1787.	Tjugo Fem ProCent	med	.125

Johan A. Grill *Carl H. Tranchell*

När detta aktiebrev utfärdades såg man ljusst på kompaniets framtid. Inbjudan utgick 1785 och lotterna skulle vara på minst 100 riksdaler specie. Eftersom allmänheten trodde på fortsatta goda konjunkturen blev efterfrågan stor och många blev utan andelar. Kompaniet förmådde dock inte ge någon utdelning under fjärde oktroyen (1786-1806).

Direktör Johan Liljencrantz (1730-1815), en av dem som undertecknat aktiebrevet, var statssekreterare vid finans- och handelsexpeditionen, dvs de facto finansminister åt Gustav III. Direktör i kompaniet från 1781.

Martin Holterman (1715-93), handelsman i Göteborg, svarson till Niclas Sahlgren, direktör i kompaniet från 1764.

Johan Abraham Grill (1736-92), som superkargör i Macao gjorde han sig en förmögenhet på handel med opium som smugglades in i Kina. Han beordrades hem på grund av sina privata affärer 1768, nu som 1:e superkargör på "Cron Prins Gustaf", därefter bruksägare, direktör i kompaniet från 1778.

Martin Törngren (1735-99), grosshandlare i Göteborg, direktör från 1786 David af Sandberg (1726-88), superkargör, var direktör i kompaniet från 1776.

Carl Gottfried Küsel (1729-95), grosshandlare i Stockholm delägare i handelshuset J. D. Währendorff & Co, släkt med den sk skeppsbroadeln, direktör i kompaniet från 1770.

Anders Arfwedson (1736-1809) grosshandlare i Stockholm, direktör i kompaniet från 1786.

Carl Henrik Tranchell, sekreterare.

No 1770

Nedanskrefne Directeurer af det privilegerade Svenska Ost-Indiska Compagniet, betygga härmed at Herr Rådman Samuel (C)onrad Flodin är delägande uti Compagniets, enligt Kongl. Privilegium af den 2. Maji 1782, inrättade Ständige Fond, för et Capital af Fem Hundrade Riksdaler Specie, hvilket såsom här nedanförelse förmåles, betalt är; Och at bemälte Herr Rådman Flodin ellere den som genom Transport är innehafare af denna Compagniets Actie, blifver intresserad uti alla de Skepp, hvilka Compagniet expedierar til Ost Indien. Samt kommer at åtnjuta Utdelningarna deraf, så snart Skeppens Laddningar efter lyckelig återkomst blifvit försälda och betalningen derföre influtit; Som Vi härmed i kraftigaste måtto försäkrar. Til visso hvaraf denna Actie med Directeurernes egenhändige underskrift och Compagniets Sigtill bekräftat är.

Riksdaler 500 = Specie Fol: 72

På Svenska Ost-Indiska Compagniets vägnar.

J. Liljencrantz
Martin Holterman
Johan A. Grill
Mart. Törngren

David af Sandberg
Carl Gottfrid Küsel
Anders Arfwedson
Carl H. Tranchell

Uppå förestående Acties Capital är betalt

I Stockholm	d. 16. Junii 1785.	Tio ProCent	med	RD. 50 Specie
I dito	d. 15. Maji 1786.	Tjugo ProCent	med	.100
I dito	d. 25. Oct. 1786.	Tjugo ProCent	med	.100
I dito	d. 1. Junii 1787.	Tjugo Fem ProCent	med	.125
I dito	d. 5. Dec. 1787.	Tjugo Fem ProCent	med	.125

Johan A. Grill

Carl Gottfrid Küsel

Carl H. Tranchell

I Göteborg såldes de dyrbara varorna efter ostindiefärarnas hemkomst på välbesökta auktioner. De spreds därefter över Europa och utgjorde en del av Sveriges export.

Göteborgs betydelse växte. Det blev centrum för Sveriges handel med Kina. Den stora kompanibyggnaden på Norra Hamngatan, ritad av Carl Hårleman, rymmer idag Göteborgs historiska museum.

Kompaniets styrelse och dess direktörer

Kompaniets styrelse skulle bestå av minst tre personer. Den första styrelsen bestod av Colin Campbell, Henrik König och Niclas Sahlgren. Direktörerna kom främst från de stora handelshuset i Göteborg och Stockholm samt från utlandet. En duktig superkargör kunde också bli direktör. De blev förmögna, kända arkitekter skapade åt dem slott och herrgårdar i

svensk 1700-talsstil, t ex Grills Svin-dersvik. (Den svenska herrgårdskul-turen var främst påverkad av fransk men även italiensk, holländsk och kine-sisk stil.) Direktörerna erhöll adelstitlar och ordnar. De donerade pengar. Niclas Sahlgren (1701–76), direktör till 1768, blev en av de rikaste i landet. En av hans donationer blev stommen till Sahlgrenska sjukhuset. Sahlgrens döttrar gifte sig med två av Jonas Alströmers söner och genom sönerna kom Sahlgrens pengar att stödja svensk kultur och veten-skap. William Chalmers (1748–1811) arbetade som fast superkargör i Kan-ton i tio år och var sedan en av de sista direktörerna i kompaniet. Han testa-menterade hälften av sin egendom till Sahlgrenska sjukhuset och den andra till inrättandet av en industriskola för fattiga barn, Chalmerska Slöjde Sko-lan, som öppnade 1829. Skolans in-riktning förändrades med tiden och den ombildades slutligen 1937 till Chalmers tekniska högskola.

Andra inflytelserika personer

Magnus Lagerström, direktör från år 1746, valde vetenskapligt bildade män till superkargörer, skeppsskrivare, kapten och skeppspräster. De skulle samla naturalier och skriva journaler över sina observationer och under re-sorna föra dagböcker, som vid hem-komsten överlämnades till Veten-skapsakademien och Linné. Veten-skapsakademien hade instiftats 1739 av bl a Celsius, Linné och Alströmer och utvecklades från början en livlig verksamhet.

Två av kompaniets skeppspräster blev ryktbara: Linnés lärjunge Pehr Osbeck samt Jacob Wallenberg, som gjorde livet ombord på ostindiefaren "Finland" åren 1769–71 väl be-kant genom sin reseskildring *Min son på galejan*. Kapten på "Finland" var Karl Gustav Ekeberg, som var en ty-pisk representant för en svensk intel-lektuell under frihetstiden, med män-ga intressen vid sidan av det egna fac-ket. Han gjorde inte mindre än tolv resor till Ostindien. Från hans gård Altomta, norr om Uppsala, var det nära till Linné, med vilken han hade vetenskapligt utbyte.

Släkten Grill hade stort inflytande över kompaniet. De ägde det ledande handelshuset i Stockholm. Handels-husen hade stor betydelse för företa-gen innan Sverige fick ett modernt

Claes Grill (1705–67) grosshandlare i Stockholm, direktör vid Ostindiska kompaniet, riddare av Nordstjärneorden, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien. Åts.: CL. GRILL COMMERCII SVECO IND. DIR. Fräns.: APUD MEMORES STAT GRATIA FACTI. I av-skärningen står på två rader SOCIO BENEFICO R. AC. SCIENT. Skeppet Argo bland stjärnor ovan molnen. Medaljen graverades av Daniel Fehrman och slogs 1759 av Veten-skapsakademien. Claes Grill hade 1748 räntefritt lånat akademien 80 693 daler koppar-mynt till byggandet av dess astronomiska observatorium på Observatoriekullen i Stock-holm. Medaljen överlämnades i guld till Grill i samband med slutbetalningen av lånet. Fo-to ATA.

Niclas Sahlgren (1701–76) grosshandlare i Göteborg, direktör i Ostindiska kompaniet, kommandör av Vasa Orden och ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien. Åts.: N. SAHLGREN DIR. WID O. I. C. COMM. AF K. WASA ORD. Fräns.: KL. SV. PATR. SÄLLSK. Symboler för handel, hemslöjd, bergs- och jordbruk, till höger ett seglande skepp. Silvermedaljen graverades av Gustaf Ljungberger och slogs före 1777 av Patrioti-ska sällskapet som tack för stöd till svenska näringar (t ex bergshanteringen) samt pen-ninggåva till sällskapet. Foto Jan Eve Olsson.

Patrick Alströmer (1733–1804) friherre, direktör i Ostindiska kompaniet, egentlig stiftare av Musikaliska akademien, riddare av Vasa Orden och ledamot av Kungl. Vetenskapsaka-demien m.m. Åts.: PATRICK ALSTRÖMER LIB. BAR. ET EQV. Fräns.: GENIS PROPITIOR NULLUS. En pelikan stående i sitt bo, matar ungarna med sitt blod. Från sidan är en sinnebild av den uppoffrande verksamhet som han utövade och som han fortsatte med även sedan hans ekonomiska situation försämrats. Guldmedaljen graverades av Carl Gustaf Fehrman och slogs 1785 av S:t Johanneslogen. Foto Jan Eve Olsson.

Carl von Linné (1707–78) med. dr, amiralitetsmedikus i Stockholm, professor i medicin och botanik vid Uppsala universitet, kungl. arakiater, riddare av Nordstjärneorden, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien. Åts.: CAROLUS LINNAEUS ARCH. REG. EQV. AUR. RATUS. Fråns.: DEAM LUCTUS ANGIT AMISSI. En kvinna, Naturen i antik dräkt, står sörjande omgiven av djur och växter. Medaljen, som graverades av Gustaf Ljungberger, slogs av Gustav III 1780. Foto ATA.

banksystem. De fungerade som idégi-vare, lånade ut rörelsekapital till företagen och sålde sedan deras varor. Claes Grill satsade kapital i Ostindiska kompaniet och blev 1753 en av dess direktörer. Kompaniet exporterade järnvaror från Grills bruk och skepp byggdes åt kompaniet på deras varv.

Superkargören Christopher Henric Braad hör också till de välkända. Han tillbringade fyra år som handelsspion i Indien, framträdande som vetenskapsman utsänd av vetenskapsakademien. Han försökte år 1760 att bygga ett fabriks i Surat men det misslyckades och därefter reste kompaniet endast på Kina.

De flesta ostindiefararna byggdes i Sverige. Svenskt skeppsbyggeri avancerade under ledning av fartygskonstruktören Fredric Henric af Chapman till ledande position. Chapman ritade åt kompaniet bl a den snabbseglade "Cron Prins Carl" år 1763. Antingen ökades skeppens lastförmåga från 200–400 läster till dryga 500 eller också minskades bemanningen. Under kompaniets verksamhetstid räknades lasten i svåra läster (en svår läst = 2.448 kg). För flottan konstruerade af Chapman linjeskepp och fregatter som seriebyggdes i Stockholm och Karlskrona.

William Chambers, som växte upp i Göteborg, gjorde tre resor till Kina. Han studerade därefter arkitektur i Frankrike och Italien. När han var hovarkitekt åt George III i England,

restaurerade och utvecklade han Kew Garden. Denna engelska park fick en ståtlig pagod, broar och paviljonger i kinesisk stil.

De fem oktrojerna

Under första oktrojen (1731–1746) utsändes 25 expeditioner, under vilka fyra fartyg förolyckades. De två första

expeditionerna möttes av fientlighet från de stora ostindiska kompanierna, som inte uppskattade konkurrensen. Under de svenska riksdagarna talades det mycket om "den onyttiga och skadliga indiska kommersen". Svårigheterna övervanns genom diplomati. 1745 var ett otursår för kompaniet. Samma dag i januari gick två fartyg under vid Shetlandsöarna på sin utresa. I september sjönk "Götheborg" i själva infarten till Göteborg. Under den andra oktrojen (1746–66) utsändes 36 expeditioner, varav ett fartyg förlorades. År 1753 ombildades kompaniet till ett aktiebolag genom att en fast fond bildades. (Först år 1848 fick Sverige sin första aktiebolagslag, där endast insatt kapital riskerades.) Under den tredje oktrojen (1766–86) utsändes 39 fartyg, av vilka inget led någon större skada. Vinsterna blev framförallt under andra och tredje oktrojen mycket goda för delägarna. Sämre gick det under fjärde oktrojen

Ostindiska kompaniet. Ett sjöfartsspel från äventyrens och de stora segelfartygens tid!

Ostindiska kompaniet är ett svenskt, anorlunda, välgjort och spännande spel som funnits att köpa i ett par år. Det har vunnit pris som "årets spel". Man börjar med att välja vilken av de gamla svenska ostindiefararna t ex "Hoppet" eller "Finland" man vill segla med. Man startar på spelplanen i Göteborg med last av bl a järnvaror och seglar till Cádiz i Spanien. Där säljer man sin last (mätt i läster!), och får spanska silverpiastrar. Färden går vidare över haven runt Afrika till Kanton i Kina. Där inhandlas te, porslin och kryddor. Så är det dags att segla hem till Göteborg. Där säljs slutligen dessa varor med en så stor vinst som möjligt i daler silvermynt. Ja, om nu inte skeppet har gått under innan dess i en storm eller blivit kraftigt försenat av diverse missöden.

Mina döttrar och deras fästmän är 20–25 år och de spelar gärna Ostindiska kompaniet. Spelet skall passa från 10 års ålder. Det är ett trevligt och lärorikt familjespel, som inte orsakar osämja mellan deltagarna vilket spelet Monopol ofta gör.

SNT har
fortfarande låga annonspriser

Utnyttja det!

Fredric Henric af Chapman (1721–1808) ca 1764 överskeppsbyggmästare vid arméns flotta (skärgårdsflottan), 1791 viceamiral, kommandör m. st. k. av Vasa orden, riddare av serafimerorden, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien. Åts.: FRIDERICUS HENR. A CHAPMAN VICE AMIRALIS Fräns.: QUO TUTOR OMINE. En fregatt, med namnet CHAPMAN på akterspeglan, styr ut över have för fulla segel. I avskärningen står: CONSTRUCTIONE NAV. EMENDATA OB MDCCCVIII. Medaljen graverades av G A Enegren och slogs för Svenska Akademien 1817. Foto ATA.

Litteratur

Tore Frängsmyr, *Ostindiska kompaniet. Människorna, äventyret och den ekonomiska drömmen*. Höganäs 1976, ny uppl. 1991.

Tore Frängsmyr, *Det stora äventyret*. Pengarna, kulturen och Ostindiska kompaniet. *Populär Historia*, nr 6/92.

Bror Edv. Hyckert, *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor. Numismatiska meddelanden XVII*, I o. II. Sven T. Kjellberg, *Svenska Ostindiska Compagnierna 1713–1813. Kryddor. Te. Porslin. Siden*. Malmö 1974.

(1786–1806). Det slutade med konkurs år 1809 under avvecklingen. Det nya bolaget vågade aldrig avsända något skepp till Ostindien under femte oktroyen (1806–21), därför att gamla kompaniet hade skulder till kineserna. Konjunkturedgång och politiska problem orsakade förluster. Svenska Ostindiska kompaniet upplöstes år 1813 och handeln med Ostindien blev fri för alla.

**GYNNA
SNT:s
ANNONSÖRER**

Nils Ludvig Rasmusson, "Piasternas klang är vår musik". Till de interkontinentala ädelmetallströmmarnas historia. *Septentrionalia et Orientalia*, s. 343–356. □

Utkastande av penningar 31 december 1778

I många länder och under långa tider har det varit brukligt att vid vissa högtidliga tillfällen utslänga kastmynt till folket. Det har då främst rört sig om kröningar och begravingar samt vid vissa födölar. Vid sidan av dessa tillfällen, då speciella kastmynt utslängdes, förekom det även att vanliga mynt utdelades. Om ett sådant tillfälle finns skrivet i en dagbok för av Christina Juliana Wargentin som var bosatt i Stockholm. Mamsell Christina, som var en av den berömde vetenskapsmannen professor Pehr Wargentins döttrar, förde dagbok åren 1771–1825. Hon vara en ypperlig krönikör som refererade det mesta av tidsålderns händelser. År 1778 skriver hon om en folkfest som slutade med djup tragedi: *30 dec. var åter hela staden illuminerad, till frögdebetygelse öfver drottningens återvundna helsa. En stor sallan var upbyggd på Norrmalmstorg, där Peuplen skulle undfågnas och få roa sig med dants, men trängsten blev så stor, at vid pass 70 personer blefvo ynkneligen väfvide och ihjeltrampade, hvilken olycka gjorde stor bestörtning och oro. Till desse olyckligas barn gjordes genast ett hederligt samman-*

skott, men denna summa kom at stadna i Öfverståhåll. Carl Sparres hand, som aldrig gjorde någon reda derför; 31 dec. omkringföro 3 eller ganska höga vagnar, med derpå sittjande personer, som föreställde Baccus, Ceres och Svea, hvilka på alla torg och stora gator, utkastade penningar och matvaror åt allmänheten. En aktrice, som föreställde Svea, förkylde sig vid detta tillfälle och dog några dagar derefter.

Det är idag svårt att veta om det finns en koppling mellan den förfärliga olyckan 30 december och utkastandet av mynt och matvaror den 31 december. Om så är fallet var det kanske för att blika uppretade folkmassor. Inte heller vet vi något om vilka valörer som utkastades.

Om utkastandet av mynt var planerat, som en del i firandet av drottningens tillfrisknande, vet vi inte heller något om. Däremot vet vi att drottningens kyrkotagning den 27 december firades med utdelande av minnespenningar i guld (G III, Hd 51).

En sista undran är om man delade ut pengarna och matvarorna som en del av firandet av det nya året?

Tyska ordensmuseet på ny ort

Det tyska ordensmuseet i Lüdenschaid (se SNT nr 9–10/1986 s. 284) uppsades från årsskiftet från sina tidigare lokaler, vilka skulle brukas för firmaändamål. Magistraten i staden Steinau an der Strasse erbjöd därför nya lokaler i "Märchenhaus des Deutschen Volkes", tidigare bröderna Grimms bostad och kontor, numera ett minnesmuseum för dessa. Det nya ordensmuseet invigdes den 8 maj 1993 med huvudsakligen – p g a det begränsade utrymmet – tyskt material från tiden efter 1945, dvs förbundsrepubliken med länder och förutvarande DDR, sedan kompletterat med vissa översikter över ordensväsendets utveckling.

Den nya museiornten ligger vid Deutsche Märchenstrasse i Hessen – "Landrücken" – vid den 1992 i hela sin längd färdigställda Autobahn 66 mellan Fulda och Frankfurt am Main. Den måste således betecknas som lika lättillgänglig som den närmaste föregångaren, rentav något bättre för den som skall söderut mot Basel eller Elsass, liksom – med en liten avvikning – mot München eller Wien. Huvudman för museet är Bund Deutscher Ordenssammler e.V. (BDOS) – Förderkreis Deutsches Ordensmuseum e.V. (FDOM), numera sammanslagna (se SNT nr 2/1991 s. 41).

L. P-n

IW

Äldre svenska lottsedlar

Av Ian Wiséhn

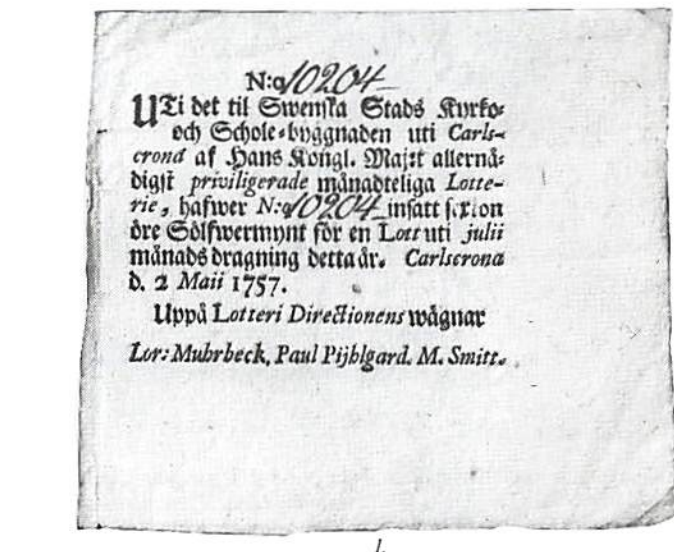
Lotteriernas historia går tillbaka flera tusen år. En av de första gångerna som företeelsen nämns är i Bibelns Fjärde Mosebok där Moses blev tillsagd att genomföra en folkräkning och därefter utskifta landet genom lottkastning.

Lotterier blev vanliga under romartiden. Vi vet att tex kejsare som Augustus och Nero anordnade lotterier i samband med saturnaliefester och andra fester. Gästerna mottog då lotter, s k *apophoreta*. Som vinster fanns såväl villor som slavar. Kejsaren Helioabalus införde närmast absurda vinster – en lottsedel kunde ge som vinst en guldvas under det att en annan endast gav som vinst sex flugor.

Minnat av de romerska lotterierna levde länge kvar i Italien. Mer moderna former av lotterier anordnades under 1400-talet i norra Frankrike och Burgund. Dessa lotterier var främst tänkta att bekosta hjälpen till de fattiga och till det lokala försvaret. Penninglotterierna var från början inte väl sedda av statsmyndigheterna. Tillstånd lämnades endast om lotteriet var till förmån för bestämda välgörande eller nyttiga ändamål.

År 1530 infördes i Florens *Il Gioco del Loto di Firenze* som var det första lotteriet med genomgående kontantvinster. Tyvärr förekom det en hel del fusk. Många ansåg även att lotterispellet gav den fattiga befolkningen låg moral och felaktig uppfattning om hur man skulle förtjäna sitt levebröd. Med tiden förbjöds lotterierna i många länder. I Storbritannien skedde detta 1826, i Belgien 1830, i Frankrike 1836 och i USA 1890. I vissa länder, som tex Storbritannien, har förbudet mot statligt organiserade lotterier fortsatt in i våra dagar – till fromma för tips och vadhållning. Först efter första världskriget blev lotterier tillåtna i de flesta länder.

I Sverige uppstod de första lotterierna på 1690-talet, och då främst för välgörande ändamål. Tillåtelse gavs genom förordningar 1699, 1740, 1764 (till uppmuntran av nyttigt företag) och 1824. Under 1700- och 1800-talen utfärdades också ett flertal kungliga

Men genom lottkastning skall landet utskiftas. Efter namnen på sina fädernesstammar skola de få sina arvedelar.

Efter lottens utslag skall vara stam, större eller mindre, få sin arvedel sig tillskiftad.

Ur Fjärde Moseboken 26:55-56.

förordningar som var riktade mot opriviligierade och utländska lotterier. Detta skedde 1739, 1750, 1757, 1766, 1772 (mot opriviligierade), 1784 och 1826 (mot utländska).

Ett bland de uppslag som på 1760-talet framkom för att öka statens inkomster var inrättandet av ett statslotteri som skulle vara av permanent karaktär och alltså av annan art än de sk kronolotterierna från åren 1758 och 1759, vilka snarare hade karaktären av premiälän.

Lotterierna var vanliga under Frihetstiden. Sådana inrättades med vederbörligt tillstånd tid efter annan till stort antal för att möjliggöra tillkomsten av eller för att understödja företag av skilda slag, inte minst kommunala byggnadsföretag.

Ett av de största icke statliga lotterierna var det som år 1762 privilegierades för Trollhätte slussverksbyggnad,

senare hopkopplat med lotteri för bekostande av konung Gustav II Adolfs staty i Stockholm. Gustav III utfärdade den 16 april 1771 en kungörelse om inrättande av ett nummerlotteri efter geneuesisk förebild. Det kungliga nummerlotteriet började sin verksamhet med en första dragning på Slottsbacken i Stockholm i maj 1773. Detta lotteri pågick därefter oavbrutet fram till den 1 januari 1841. Man hann med 1 143 dragningar. Det kan nämnas att skalden Carl Michael Bellman fick genom Gustav III:s ingripande anställning 1776 som sekreterare i nummerlotteriet.

Prenumerera på
årsset och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgävor från hela världen.

Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Lott-Sedel N:o 10788. — Dal. 150 R. m. 1797.

Sti thet kungl. Maj:ts nådigste Kundgörelse af den 1 Februarii 1758, i Nåder faststälte Kongl. Lotteriet, hafwer Sedelhafstraren, för Lotten N:o 10788, som utdragen är i den 17 Mars 1797, betalt Et hundrade Femtio Dal. R. m. t, sem quitteras.

Carl Svedberg

N:o 5367

Å. Prustensköld. Franckenhällan

1797

2.

Dragningarna i nummerlotteriet utgjorde ett populärt folknöje som ackompanjerades av gardesmusik från en särskild läktare. Själva dragningen förrättades av ett barnhusbarn som dagen till ära var utstyrd i paraduniform med vita handskar. När barnet skulle dra vinstloten hade han förbundna ögon.

Nettot av intäkterna tillföll staten, med undantag för 500 daler sm från varje dragning som skulle gå till fem giftasvuxna, obemedlade svenska flickor från allmogen. Flickorna skulle vara i åldern 15 till 24 år. Tanken, som var god, formulerdes i 1771 års lotterikungörelse, artikel 20: "Til uppmuntran för Giftermål och Folkmängdens ökande i Riket, i synnerhet ibland Rikets Allmoge, har hans Kongl. Maj:t i nåder welat anslå utaf Lotteriets behållne Winst, en Summa af Femhundrade Dal. S:mt, wid

hvarje Lotterie dragning, som kommer at utdelas til Fem giftwuxne Flickor af Allmogens barn, hwarmed så förhålles: Sedan ifrån hwart län blifwit af Landshöfdingarne til Lotteri-Directionen uppgifwit et wist antal af Allmogens ogifta Döttrar, emellan 15 och 24 års ålder, hwilka tillika böra wara med Prästerskapets i Församlingen intygande öfwer deras förhållande, torftighet och ålder, försedde, så har Directionen at deraf utsätta et namn för hvarje af de 90 Numrer, hwaraf Lotteriet består. De fem namn, som wis dragningen utkomma, tilfaller derefter hwardera 100 Dal. S:mt, hwilka 100 Dal. S:mt Directionen låter tillställa Landshöfdingen, i det län, hwarest den ogifte Flickan, som wunnit är wistande".

Vid 1828 års riksdag väcktes förslag om nummerlotteriets upphörande. Frågan föll men togs åter upp vid 1841

års riksdag och då upphörde nummerlotteriet. I rikets ständers beslut finns följande text: "Rikets nu församlade Ständer i underdånighet anmält, hurusom de, med hänsigt till Statsverkets närvarande ställning i förening med särskilt utvecklade moraliska skäl, funnit den för Statens räkning idkade Lotteri-rörelsen ej vidare böra bibehållas". Oskar I:s första regeringsbeslut efter tron tillträdet 1844 var ett allmänt förbud mot alla former av lotterier. Men såg den regel som varar för evigt. Tämigen snart uppkom ändå olika typer av lotterier, främst varulotterier. Som ett gott exempel kan nämnas det lotteri som Stockholms Stads Hantverksförening fick koncession på den 24 april 1868. Från början fick det namnet Konst- och Industrielotteriet och pågick i ett antal år, men upphörde när lottertilståndet inte längre beviljades. Under

N:o 48, Kongl. Numm. Lott. 42de Dragn. d. 17. Mars 1776. Cont. N:o 12

Innehafwaren, har til förenämde Dragning, på sedanfående Numror insatt och betalt

N:o 2 24 48 54 65 85

6. Udrag af	24	12 R.	Summa	26	Dal 16 öre.
15. Ambe af	16	7 R. 16 S.			
20. Terne af	8	2 R. 28 S.			
15. Quatern af	4	1 R. 28 S.			

För hvar och et Taggenes-sätt, på de supne Numroene, betalas i Lotteri-Contoiret, för hvar enkelt Utdrag 15 gånger, för hvar Ambe 270 gånger, för hvar Terne 5200 gånger, och för hvar Quatern 6400 gånger mera än enkla Insatserne. Denna Sedel skal inom Sex Månader efter Dragningen til betyding uprifas, eljest tillfaller Vinsten Lotteriet.

Stockholm den 26 febr. 1776

H. J. W. J.

16. 56.

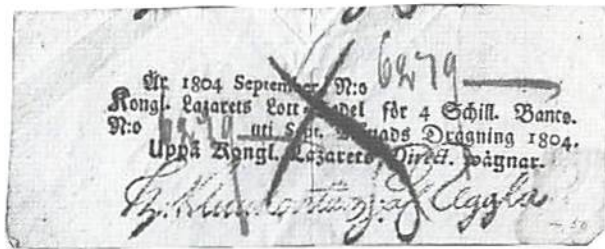
3.

ett tiotal år fortsattes verksamheten som Stockholms Stads Hantverksförenings permanenta Industriutställning, men år 1886 kom lotteriet igen nu under namnet Stockholms Stads Hantverksförenings Industrierlotteri. År 1955 ändrades namnet till Hantverkslotteriet i Stockholm. Lotterivinsten gick till en början till olika allmänna inrättningar, senare gick vinsten till Hantverksföreningens ålderdomshem. Sedan 1957 har en summa anslagits till inköp av svenskt konsthantverk som gåva till Nationalmusei samlingar. Möbler ingick som vinster redan från Lotteriets begynnelse.

Det skulle dröja ända till Oskar II:s jubileumsår 1897 innan staten åter arrangerade större lotterier. Man inledde med Utställningslotteriet som var knutet till Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm. Priset för lottsedeln var tio kronor och högsta vinsten var 100 000 kronor – ett enormt belopp! Vinsten från detta lotteri tillföll Nordiska Museets byggnadsfond. Något år senare tillkom ett annat lotteri som också var ägnat samma ändamål, nämligen Nordiska Museets Lotteri. Snart skapades en lång rad lotterier: Föreningen Folkets Hus' Lotteri 1901, Dramatiska Teaterns Lotteri 1902, Nödhjälpslotteriet 1919, Skytte- och Landstorms Lotteriet 1932 etc.

Under 1930-talet motionerades det flitigt i riksdagen om införande av ett nytt statligt lotteri. Till en början nöjde man sig med grundandet av AB Tipstjänst 1934, men fortfarande försvann stora summor ut ur landet, främst till utländska lotterier. Riksdagen beslutade därför 26 mars 1938 om inrättandet av ett penninglotteri som skulle vara helt statsägt – Svenska Penninglotteriet AB. Dess aktiekapital var 100 000 kronor och antalet lotter 1,5 miljoner till ett pris av 10 kronor per styck. Del av vinsten var avsedd för en fond, varifrån anslag till allmännyttiga eller kulturella ändamål skulle utdelas. Första dragningen i detta nya lotteri skedde den 16 januari 1939.

I dag finns i Sverige en rad olika statliga lotterier som Lotto, Flax, Triss, Bellman osv. Men i framtiden kan dessa lotterier, tillsammans med tipset, få konkurrens av engelska bookmakers och italienska spelsyndikat. EG-kommisionen vill nämligen släppa spel- och lotteriverksamhet fri över gränserna, men förslaget har

4.

mött kraftig reaktion från spelbolag och idrottsrörelsen. Med Sverige i EG blir det fritt fram för utländska bookmakers att ge sig in i Sverige och konkurrera om tips, trav och galopp, varu- och penninglotterier, hundkapploppningar och vadhållning om allt mellan himmel och jord. Stora intressen står på spel. De europeiska spelbolagen omsätter årligen omkring 300 miljarder kronor, ett belopp som kan mäta sig med Greklands bruttonationalprodukt. I många länder är lotterier den viktigaste inkomstkällan för idrottsrörelsen. Kritikerna har tre argument mot EG:s frihandelsregler:

– En liberalisering skulle leda till ett ohejdat och svårkontrollerat spelande bland människor.

– Idrott, kultur och forskning går miste om pengar då de privata spelbolagen tar över marknaden

– Spelbolagen i de små länderna, däribland de nordiska, riskerar att slås ut av privata jättar i England, Tyskland, Frankrike, Italien och Spanien.

I Sverige går behållningen nästan uteslutande till idrottsrörelse, folkro-

relse och staten. Svenskarna spelade 1992 för ca 23 miljarder kronor varav drygt fyra miljarder kronor hamnade i statskassan.

Naturligtvis är det också så att gränserna öppnas åt båda håll. Svenska spelbolag har själva chansen att konkurrera utomlands.

Lotterier kan indelas i olika typer: enkelt lotteri, klasslotteri, nummerlotteri, premieobligationslotteri och totaliseringslotteri. Dessutom finns varulotteri, konst- och industrierlotteri.

Vid enkelt lotteri har man lottnumren, vanligen upptecknade på hoprullade sedlar, i ett nummerhjul. I ett annat hjul finns vinsterna angivna på andra hoprullade sedlar. Ur vartdera hjulet dras samtidigt en sedel. Den dragna lotten erhåller den vinst, som utvisas av vinstsedeln. De lotter som återstår efter avslutad dragning, erhåller inga vinster och kallas nitar.

I klasslotteriet verkställs dragning i olika omgångar ("klasser"), där varje omgång är ett enkelt lotteri. För att få delta i t ex sista klassen, som har de största vinstmöjligheterna, måste man

TIDNINGEN INFORMATIONEN

5.

6.

ha deltagit från början eller erlægga avgift för föregående klassdragningar (köplott).

Lotterna i nummerlotteriet var mera beslätade med dagens lotto än med vanliga lotter, eftersom man själv valde vilket eller vilka bland nittio möjliga nummer som man ville satsa på. Rubrikerna (utdrag, ambe, terne respektive qvatern) angav att ett respektive två, tre och fyra av de valda numren skulle finnas med bland de fem som drogs av nittio möjliga, medan bestämt drag innebar spel på ett bestämt tal, som till skillnad från det enkla utdraget också måste ha ett angivet ordningsnummer vid dragningen, tex vara vinst nummer 3. Insatsen bestämde lottköparen själv, inom vissa förutbestämda gränser. Qvatern var den högsta vinsten, och betalades med 64 000 gånger insatsen.

Premieobligationslotteriet är an-

ordnat så, att spelaren före lotteriets slut får sin insats tillbaka. Spelaren får delta i en serie enkla lotterier. Detta slags lotteri kan betraktas närmast som ett lån, upptaget av lotterianordnaren (ofta staten) och kallas också i allmänhet premielån (premieobligationslån).

*

I Kungl Myntkabinettets samlingar finns en mindre samling lotterisedlar som till delar presenteras här:

1. "Uti det til Svenska Stads Kyrko- och Schole-byggnaden uti Carlserona af Hans Kongl. Maj:ts allernädigst privilegierade månadliga Lotterie", Nr 10204 till juli månads dragning 1757. Lotterisedeln kostade 16 öre sm.
2. "Uti thet likmäßigt Hans Kongl. Maj:ts Nädigste Kundgörelse af then 1 Februari 1758, i Näder faststälte Kongl. Lotte-

riet. . ." Nr 10788, 1758. Lottsedeln kostade 150 daler km.

3. "No 48. Kongl. Numm. Lott. 42 Dragn. d. 13 Martii 1776. Cont. N:o 12." Köparen av lottsedeln hade betalat 26 daler 12 öre. På lotten finns regler rörande den eventuella utdelningen: "För hvar et och Tagnings-sätt, på de vundne Numrerne, betalas i Lotteri-Contoïret, för hvar enkelt Utdrag 15 gånger, för hvar Ambe 270 gånger, för hvar Terne 5200 gånger, och för hvar Qvatern 64 000 gånger mera än enkla Insatserne. Denna Sedel skal inom Sex Månader efter Dragningen til betalning upvisas, eljest tillfaller Vinsten Lotteriet." Lotterisedeln utfärdades i Stockholm den 26 februari 1776. Nummerlotteriets mest kände anställde var skalden Carl Michael Bellman (1740-1795) som genom Gustav III:s ingripande anställdes 1776 som sekreterare i Nummerlotteriet jämte en pension ur kungens handkassa.
4. "Kongl. Lazarets Lott-Sesdel" Nr 6279, september månads dragning 1804. Lottsedeln kostade 4 skilling banco och var ägnad välgörande verksamhet, kopplad till Kungl. Serafimer lasarettet.
5. Utställningslotteriets September-Dragning, 1 september 1897, nr 065294, serie III, pris 10 kronor. Detta lotteri anordnades i samband med Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897. Den sammanlagda vinstsumman var på 470 000 kronor och högsta vinsten var 100 000 kronor. Lotteriets vinst gick till Nordiska Museets byggnadsfond.
6. Handverksföreningens Industrielotteri i Stockholm 1900. Dragning skedde den 12 december 1900 och lottpriset var 15 kronor. Lotten har nr 8636, sjätte klassen. Lotteriet var indelat i 6 klasser

7.

Sjunde dragningen, den 1 November 1901.

Pris TIO KRONOR. N° 48282

Cenom Kongl. Majts resolutioner af den 8 Febr. 1898 och den 1 Juni 1900
är stadfästade

Nordiska Museets Lotteri

till belopp af **SJU MILLIONER TVÅ HUNDRATUSEN** Kronor.

Innehavaren af denna lottsedel deltagar i lotteriet i denna dragning. ; Utfallet vinat inses från och
med den 15 December 1901 af Nordiska Museets Lotteri, Fredsgatan 32.

N° 48282 FÖR NORDISKA MUSEETS STYRELSE

Stockholm i April 1901.
Kerley Åker Hasselius

8.

285:e Dragningen äger rum den 15 september 1962.

PRIS FEMTON KRONOR,
varav två kronor utgör särskild skatt.

PENNINGLOTTERIET

Innehavaren av denna lottsedel deltagar i Penninglotteriets 285:e dragning, vilken äger rum den 15 sept. 1962. Mot överlämnande av med vinst utfallen lottsedel utbetalas vinstbeloppet av Svenska Penninglotteriet AB, Silyllegatan 7, Stockholm 5, fr. o. m. den dag, då den officiella dragningslistan utkommit.

285

SVENSKA PENNINGLOTTERIET AKTIEBOLAG

9.

(dragningar). Av hela antalet lotter utföll minst var fjärde med vinst. Serielotter på 15 kronor gällde till alla sex klasserna, dessa såldes vid Brunkebergstorg 15. Annars skedde försäljningen över hela staden. Lotteriets vinst gick till olika allmänna inrättningar.

7. Dramatiska Teaterns Lotteri i Stockholm 1905. Denna lottsedel gällde för dragningen den 15 april 1905, pris 10 kronor, nr 75645. Lotteriet anordnades av Aktiebolaget Dramatiska Teaterbyggnadskonsortiet. Hela behållningen av lotteriet användes för uppbyggande av en ny Dramatisk teater i Stockholm. Högsta vinsten var på 50 000 kronor.

8. Nordiska Museets Lotteri i Stockholm den 1 november 1901. Lotteriets sjunde dragning omfattande 90 000 lotter à 10 kronor. Högsta vinsten var på 50 000 kronor. Hela behållningen av lotteriet tillföll Nordiska Museets byggnadsfond.

9. Penninglotteriet 285:e Dragningen den 15 september 1962, nr 161036, pris 15 kronor. Högsta vinsten, i detta det länge vanligaste lotteriet, var 1962 200 000 kronor. Lotteriet arrangerades av Svenska Penninglotteriet Aktiebolag. □

Foto: Gunnel Jansson och Jan Eve Olsson, RiK-f.

Årtal på de nya sedlarna 1985-1992

Vid första anblick ser det ut som om årtalet saknas på alla nya sedlar men årtalet finns faktiskt gömt i själva sedelnumret. I Riksbankens broschyr om 100-kronorssedeln anges: "Den första siffran i numret är den samma som sista siffran i tryckåret. Andra och tredje siffran visar vilket decennium sedeln är tryckt enligt en speciell kod". Den andra och tredje siffran i sedelnumret brukar även kallas positionsnummer.

Jag har undersökt numret på ett begränsat antal sedlar och kommit fram till följande (högsta och lägsta nummer kan behöva undersökas vidare):

20 kr 1990-talet positionsnummer 34-64
100 kr 1980-talet positionsnummer 01-31
positionsnummer 00
stjärnmärkt

500 kr 1980-talet positionsnummer 01-26
500 kr 1990-talet positionsnummer 31-56

500-kronorssedeln verkar skilja sig från 100-kronorssedeln när det gäller gränsen mellan årtionden/troligen beroende på att 500-lappen inte behöver lika många positionsnummer. Det är således möjligt att särskilja tre olika årtionden så att man kan räkna med att sedeltypen ges ut under högst 30 år. Det finns naturligtvis även möjlighet att använda namnteckningarna för att bestämma årtiondet eftersom de två namnen troligen inte blir oförändrade under 10 år.

1000-kronorssedlarna följer sannolikt samma nummer som 500 kr men jag har inte undersökt detta närmare. Det första årtalet för 1000-kronorssedeln är 1989. Observera att 500-lappen finns i två olika typer med blå respektive röd dominerande tryckfärg.

Följande årtal finns av de lägre valörerna:

20 kr 1991
100 kr 1986, 1987, 1988
500 kr blå: 1985, 1986
500 kr röd: 1989, 1991, 1992

Jan Alexandersson

Skämtvisa från 1800-talet

*Nu kommer första friarn, mor lilla, just nu!
Huru många pengar har han, min dotter Julia?*

*Jo, tio riksdaler, det lägger han fram.
Låt upp dörren och be'n gå ut, min dotter Julia!*

*Nu kommer andra friarn, mor lilla, just nu!
Huru många pengar har han, min dotter Julia?*

*Jo, hundra på hundra, det lägger han fram.
Öppna dörren och låt'en gå, min dotter Julia!*

*Nu kommer tredje friarn, mor lilla, just nu!
Huru många pengar har han, min dotter Julia?*

*Jo, tusen på tusen, det lägger han fram.
Ta emot'en och be'n gå in, min dotter Julia!*

Kroatiens ordnar

Av Leif Pahlsson

Kroatien blev ånyo självständigt – såsom republik – den 8 oktober 1991 efter att den 26 juni ha utträtt ur den dåvarande Socialistiska Förbundsrepubliken Jugoslavien.

Det självständiga konungariket Kroatien ingick 1102 personalunion med Ungern; större delen erövrades 1526 av turkarna och resten 1527 under Habsburg. 1767–77 förenat med Slavonien och Dalmatien till kronlandet Illyrien, därefter ånyo titulärkonungarrike, från 1818 under ungerska kronan, ehuru 1849–68 jämte Slavonien eget kronland. Oberoende 1918 och ingående i (1921) Serbernas, kroaternas och slovenernas konungarrike, 1929 konungariket Jugoslavien, med vidsträckt autonomi ("banovina K.") 1939.

Konungariket Kroatien

Konungariket Kroatien, som proklamerade sin självständighet 10 april 1941 och formellt var ett konungarrike 18 maj 1941–aug 1943, men 1944 ånyo uppgick i Jugoslavien, hade tre ordnar:

† **Militära Järnkloöverorden** (*Vojnički red "Zeljezni trolist"*) instiftades 27 dec 1941 av »poglavnik» (ledaren) och konseljpresidenten dr Ante Pavelić, som regerade i den designerade konung Tomislav II:s ställe. Orden instiftades såsom den högsta militära utmärkelsen till kroatiska, och i särskilda fall även förbundna, militärer för krigsdåd, som givit särskilt resultat gentemot fienden. Den oavhängiga staten Kroatiens »poglavnik» var ordens överhuvud. Devis: »Za Dom Spremn!» (Beredd för hembygden).

Orden hade fyra grader: *1:a klassen* (halskors), *2:a klassen* (bröstkors utan band), *3:e klassen* (bars i längre band i knapphål) och *4:e klassen* (bars i trekantband på bröstet), vilka för utomordentlig tapperhet även kunde tilldelas med *eklöv* (omkring ordenstecknets mittglob). *1:a* och *2:a* klassen medförde hederstiteln »vitéz» (riddare).

Ordensband: Rött med vita kanter.

† **Konung Zvonimirs kronorden** (*Red Krune Kralja Zvonimira*), KroatZO, instiftades 17 maj 1941 av »poglavnik» Pavelić och erhöi statuter genom lag 27 dec 1941. Orden förlänades för allmänna freds- och krigsförtjänster till såväl kroater som utlänningar. Orden uppkallades efter den legendariske konung Zvonimir, som kröntes 1076. Devis: »Bog i Hrvati» (Gud och Kroatien).

Orden hade fem grader: *storkors*, *1:a klassen med kraschan* (motsv. storofficer), *1:a klassen* (bröstkors) och *3:e klassen* (kors i trekantband på bröstet), samt sedan 27 dec 1941 *medalj silver, brons* och *järn*.

Dagens självständiga Kroatien hade ej samma omfattning som under andra världskriget. Karta ur SvD 27/6 1991, del 1/4.

Orden förlänades för förtjänster i krig och till militärer med svärd (lagda i kors under mittgloben), för förtjänster under fientlig eld med *eklöv* (omkring mittgloben) och »*krigsband*» (Militära Järnkloöverordens band, se ovan). Även medaljen kunde för frontförtjänster förlänas med en *eklövs*krans på krigsbandet.

Ordens båda högsta grader medförde hederstiteln »vitéz» (riddare).

*Ordens*tecknet var av samma form som Militära Järnkloöverordens men av vitemaljerat guld med konung Zvonimirs krona – den s k Danicakronan – i mittgloben i stället för av svartemaljerat silver med Kroatiens vapen i mittgloben.

*Ordens*bandet var för allmänna förtjänster vitt med röda kanter; om »*krigs*bandet» se ovan.

Marskalken av Finland innehade storkorset med krigsband och svärd (1942).

† **Förtjänstorden** (*Red za zasluge*) instiftades 10 april 1942 av »poglavnik» Pavelić (1889–1959) och i samma grader som Konung Zvonimirs kronorden.

*Ordens*tecknet var ett grekiskt kors, för *1:a* och *3:e* klasserna dock ett 6-uddigt ornament.

*Ordens*band: Vitt med två breda röda ränder.

De kroatiska krigsdekorationerna voro:

† **Tecknet till minne av upprättandet av den oavhängiga staten Kroatien**, som instiftades genom lag 9 mars 1942 av »poglavnik» och tilldelades – i två grader, *silver* och *brons* – kroater och tyskar till minne av dagen för proklamationen av Kroatiens oavhängighet.

† **Krigsminnestecknet** instiftades genom lag 29 dec 1943 av »poglavnik» till minne av kriget 1941–1945 och tilldelades personal i kroatiska krigsmakten, gendarmeriet, polisen osv för minst sex månaders krigstjänst; även utlänningar kunde erhålla det.

Litteratur:

Leif Pahlsson – Poul Ohm Hieronymussen, *Europas ordnar i färg*, 3 korrektur, 1973 (= ovanstående text om konungariket Kroatien).

K.-G. Kliemann, *Pour le Mérite und Tapferkeitsmedaile*, Berlin 1966.

Leif Pahlsson, "Jugoslaviska ordnar", *G-P* 10/5 1971, s. 2

David Littlejohn och C. M. Dodkins, *Orders, decorations, medals and badges of the Third Reich . . .*, Vol. 2, Mountain View (Cal.) 1973.

Katalog-Cjenik Hrvatskin Poštanskih Maraka: Odlikovanja, Madrid 1975.

Leif Pahlsson, "European orders, Part 2", *The Heraldry Gazette*, NS XLV, Sept. 1992. □

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

Foto: ATA.

Medaljen över Gustav IV Adolfs besök i S:t Petersburg år 1800

Gustav IV Adolfs utrikespolitiska gärning hör inte till de mer lyckade i svensk historia, men inom inrikespolitiken hade han till en början något större framgång. När det gällde utrikes ärenden tog han också själv ledningen. Han hade bli i olika omgångar förhandlingar med ryssarna i olika frågor. Kungen var mycket irriterad över Storbritanniens tämligen brutala sjöfartspolitik som vållade den neutrala handeln ett betydande avbräck. Särskilt vred var han över att två svenska konvojer i Engelska kanalen uppböringades 1798. Då de svenska protesterna i London blev verkningslösa reste kungen till S:t Petersburg i december 1800 för att söka uppnå en neutralitetskonvention med Ryssland. Syftet var att trygga de icke-krigförande makternas sjöfart. Även Danmark och Preussen anslöt sig. Följden blev, att brittena våren 1801 gick till anfall mot den danska flottan. Gustav IV Adolf – som själv från den skånska västkusten kunde följa de brittiska flotttrörelserna i Öresund – önskade för sin del intervensera men hann inte komma danskarna till hjälp innan dessa tvangs att underkasta sig de brittiska villkoren. Turen kom sedan till den svenska flottan i Karlskrona, men den planerade attacken uteblev

sedan Paul I mördats och efterträts av den probrittiske Alexander I. Sverige måste nu liksom Ryssland sluta en konvention med Storbritannien, och de svenska skadeståndsanspråken bordlades.

Med anledning av det kungliga svenska besöket fick den tysk-ryske medaljgravören Carl Leberecht (1749-1827) i uppdrag att gravera en medalj med Gustav IV Adolfs porträtt.

Åtsidan visar kungens profil med långt utslaget hår. Rysk omskrift (Gustaf Adolph II, Sveriges Konung). Benämningen Gustav Adolf II var väl i själva verket riktig; men till följd av vanan vid siffran IV (som borde ha placerats efter första namnet) har på åtskilliga exemplar den romerska siffran II blivit genom en senare ingravrad snedstreck ändrat till IV. Under kungens profil finns konstnärnsnamnet utskrivet: CARL LEBERECHE. F.

Frånsidan bär rysk inskrift (Den 29 November 1800) i tre rader. Medaljen, som mäter 66 mm i diameter, utdelades i guld och silver till Gustav IV Adolf och hans sällskap då de den 27 december tog avsked av kejsrerliga familjen.

Litteratur:

Hildebrand, B. E., *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*. Andra bandet, Stockholm 1875, sid 247f. GIVA Hd 24.

Ian Wiséhn

**KÖPER
SÄLJER
VÄRDERAR**

**Kvalitetsauktioner
två gånger per år**

**B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB**

Norrmalmsgorg 1, 1 tr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
Tel: 08-10 10 10 Fax: 08-678 77 77

En anekdotsamling

Av Ian Wiséhn

Under perioden 1846-1874 utkom bokförläggaren Per Gustaf Berg (1805-1889) med en lång rad arbeten av varierande slag. Mest känt är nog *Svenskt konversationslexikon* i fyra volymer och P.R. Ferlins arbete *Stockholms stad* i två volymer. En särställning bland Bergs publikationer intar hans för folkets bredaste lager avsedda småskrifter, vilka många år igenom i ett flertal olika serier utgavs från hans förlag - ofta med P. G. Berg som förläggare och författare i en och samma person. Bland det första som Berg utgav var *Anekdot-Lexikon*, tryckt i Stockholm 1846 och 1847. Här och i kommande SNT följer ett urval anekdoter som alla kan kopplas till pengar eller medaljer.

Den moderne läsaren kommer nog att känna att det fanns långt fler anekdoter i gamla tider än idag. □

Svensksunds-medaljen. Denna medalj, slagen till minne af skärgårdsflottans segrar vid Fredrikshamn 1789 och vid Svensksund 1790, utdeltes såsom orden till alla officerare vid både sjö- och landstaden, hvilka vid dessa tillfällen varit närvarande. Gustaf III bar sjelf detta destinktionstecken. Man berättade då för tiden att grefvinnan Höpken, under ett samtal med konungen, noga betraktat den på hans bröst hängande prydnaden. "Kan min sköna grefvinna läsa inskriften," hade monarken frågat. - Jo, Ers Maj:t," svarade hon, "om jag läser rätt, så står der: *Hvad hade min son på galejan att göra (Que diable allait-il faire dans cette maudite galère!)*"

Ur P G Bergs *Anekdot-Lexikon*

MYNTAUKTION

Nr 14

11 DECEMBER 1993

OBS!

Ändrat auktionsdatum

11 December 1993

Du som ännu inte fått auktionskatalogen kan beställa denna per telefon eller genom insättning av Kr 60:- på postgiron 48 92 03 - 0.

Antikören
Stureplatsen 1
S-411 39 Göteborg
☎ 031-18 3960

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm
Telefon 08-662 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

Johan III:s 2-öre 1573. Att numismatiken genom ögat kan få en humoristisk upplevelse visar detta mynts åtsida med en kunglig krona på fall. Skala 1:1 och 1:2. Foto Mz.

”Den svenska kronans fall”

Till 1500-talets vanligaste mynt räknas 2 öre 1573, präglad under Johan III:s regering vid myntverket i Stockholm – ett inflationsmynt med låg silverhalt (ca 86/1000) präglad i stor upplaga. Myntet – som mer var ett kopparmynt – fick efter präglingen genomgå en korrosionsprocess, s. k. vitkokning, för att vid utgivningstillfället se ut som ett ”riktigt” silvermynt. Den låga mängden silver steg vid denna procedur upp till ytan och bildade en tunn hinna över myntet, som efter en kort tids cirkulation försvann.

Den här avbildade 2-öringen får något skämtsamt symbolisera den tid som vi nu genomlider med en krona som ”sjunker” fast den ”flyter”. Myntet är hammarpräglad med överstampen löst hållen i handen – en förutsättning för åtsidans kuriösa utseende, där kronan som kröner trekronorsskolden är på god väg att falla ned. Myntets frånsida företräder inga tecken på dubbelprägling vilket kan tyda på att myntet fastnat på under- eller överstampen. Halva åtsidan har sedan med stampen snett framåtlutad präglats ytterligare en gång, varvid

den primära kronan nästan helt utplånats. Siffran 3 i årtalet är helt borta. Valspråket DEVS PROTECTOR NOSTR har förskjutits och blivit ”DEV ROTECTOR NOSTR”. Det hela kan naturligtvis vara en myntarbeters uttryck för skämtsamt lynne, eller genom ett extra slag få loss myntet från stampen. Den primära präglingens stämpelställning är 270° och nr 356 enligt Levins beskrivning över Johan III:s mynt, Numismatiska Meddelanden nr 11, 1887.

Serrestam/Mz

Tapperhetsmedalj för barn

När jag som barn gick till doktorn för att få en spruta så blev jag lovad en rund päronglass om jag ej blev ledsen och grät. Pinnen, som även fanns med vaniljsmak, kostade vid den tiden (50-talet) 25 öre. I dag har man tydligen inom barnsjukvården ”instiftat” en ”belöningsmedalj” för duktiga barn med inskriften:

TAPPERHETSMEALJ*

Farbror Eriks Barnverksamhet*

runt ett pojkhuvud. Tillverkad i ljusblå plast med säkerhetsnål på baksidan.

Farbror Eriks tapperhetsmedalj.

Sjuka barn får uppmuntran bl. a. genom Erikslådan som alla barnmottagningar får. Den innehåller klister-

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046 - 14 43 69

märken, bokmärken, tapperhetsmedaljer mm. Erikshjälpen har postgiro 900928 - 3.

AF

Nordstjärnemedaljen – vår yngsta ordensmedalj

Såsom antytt i SNT nr 4-5/1987: 170 har nu – såsom den sista av våra ridarordnar (utom Carl XIII:s orden, som dock inom Svenska Frimurare Orden internt kompletteras med dels Ordens hederstecken, OHT, instiftat 1947, nytt utseende 1977, dels Prins Bertils frimuraremedalj, PBF, 1987) – även Kungl. Nordstjärneorden erhållit en sk ordensmedalj, benämnd Nordstjärnemedaljen och förkortad NOGM. Den instiftades i ordinarie ordenskapitel den 15 april 1986 (10§) efter regeringens godkännande av ändringen av ordensstadgarna vid regeringssammanträde den 20 februari. Frågan hade diskuterats under några år utan resultat, men då aktualiserats genom en moderat riksdagsmotion (1985/86:K811) den 27 januari 1986, varmed tydligen processen påskyndades.

NOGM, som är krönt med Kungl. krona på randen, präglas i guld, dvs "gyllene" (förgyllt silver), av åttonden storleken och förlänas – liksom övriga ordensvärdigheter – på förord av regeringen utländsk medborgare – därmed "likställes statslös som är bosatt utom riket" – på grund av personliga insatser för Sverige eller för svenskt intresse. Den bäres i ett ljusst mellanblått vattrat band med gula kanter, fastställt för Nordstjärneorden i ordensstadgarna av den 17 december 1974. Åtsidan är "postumt" graverad av Lea Ahlborn, dvs. 1880 års Vega-medalj med ordenstecknet men utan dettas krona och – självfallet – omskriften; Konungens krönte namnchiffer med omskrifter CARL · XVI · GUSTAF · SVERIGES · KONUNG på framsidan har graverats av Bo Thörén.

*

Den förste innehavaren blev hösten 1987 en statlig affärsman i Ungern, generaldirektör Bela Gulyás. Enligt UD:s samtida riktlinjer kan den som icke uppfyller gällande krav för en svensk ordensutmärkelse ifrågakomma, t ex person som ökat medvetenheten om Sverige och svensk kultur eller i ett svenskt företag eller dotterbolag framgångsrikt bidragit till dess utveckling eller såsom ledamot av svensk handelskammare verkat till ett ökat handelsutbyte; den kan även användas såsom belöning i samband

Fotograf: Håkan Lind, Stockholm.

med statsbesök i Sverige eller utlandet, även om den på grund av sin enda grad saknar karaktär av "protokollsmedalj" för reciprocitetsdekorering (denna sida uppmärksammades dock i riksdagsmotionen). Däremot kan den – märkligt nog – i motsats till medaljen "För förtjänster om utrikesförvaltningen" (se *Myntkontakt* nr 8/1978:214 och *SNT* nr 9-10/1987:322) icke tilldelas en utlandssvensk för likartade insatser eller arbetsuppgifter.

NOGM har 1987 – 25/2 1993 tilldelats inalles 84 personer, varav 34 amerikanska, tre australiska, en brasiliansk, fyra brittiska, tre franska, en grekisk, en hongkongsk, 11 italienska, två japanska, en jordansk, tre kanadensiska, en nederländsk, tre norska, sex portugisiska, två spanska, en syrisk, två ungerska och fem österrikiska medborgare.

Leif Pahlsson

Kungl Myntkabinettet

Ring telefon 08-783 94 00
mellan kl 9-11 och 13-15
för information.

Museet:
Tisdag – söndag 12-17
Måndag stängt

Besöks tid: tisdag 13-16
ingång Narvavägen

Besöksadress
(efter överenskommelse om tid
per telefon): Storgatan 41

Postadress:
Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel: 08-783 94 00

Angående brännvinsköp

Eva Wiséhn berättar i SNT 6 · 93, s. 160f, om polletter från Uddevalla Brännvins Aktiebolag, och undrar varför de med "valörerna" 1 och 2 är störst - skulle de kunna motsvara inte 1 och 2 liter, utan 1 och 2 *fat* (dvs 157 resp. 314 liter)? Men vem hade behov av att köpa 300 liter brännvin på en gång, undrar hon.

Jo, det skall jag berätta om, låt vara från en annan del av landet. Min gamle chef, Nils Ludvig Rasmusson, var lantbrukarson från Svedala i Skåne; han var född 1904. Hushållet var stort före första världskriget och drängarna hade rätt till sina dagliga supar. Som jag minns hans berättelse köpte hans far 400 liter (det kan också ha varit 300) brännvin åt gången. Det måste på den tiden snarare ha varit regel än undantag.

Naturligtvis drack man mindre i början av 1900-talet än 100 år tidigare (ehuru brännvinet var svagare då), men låt oss dock citera slutklämmen från "En prästmans anteckningar 1809":

"Dessa 21 supar och tre toddar utgöra en måttlig mans dagliga diet. Vid träget arbete kunna de dock något förstärkas."

Därmed intc sagt, att polletterna från Uddevalla skall tolkas som "fat" - det kan ju vara något annat. *LL*

Uddevalla Brännvins Aktie Bolag

Tillad mig att kommentera Eva Wiséhns artikel i SNT 6 · 93 om polletterna fra Uddevalla Brännvins Aktie Bolag. Hvis man anser meddelelsen på inventariet kortet på Bohusläns museum för korrekt, at polletterne anvendes 1890-1910 og at de købtes "i kassan og læmnades vid utminuteringsdisken", må de være fremstillet senere end Stjernstedts of Strokirks arbejder, og skal så folgelig heller ikke være med der. Stilistisk synes polletterne også at være fra tiden mellem 1890 og 1910. Værdiangivelserne må være kronor og øre. Havde 1 og 2 stået for fæde, havde de mindre værdier vel været 1/2, 1/4 osv.

Polletterne kan være benyttet til andet end spritforsalgning eller pant. Brændevinsfabrikker sælger nemlig også destillationsresten, kaldet *bærmen*, som anvendes til kreaturfoder.

I Danmark har I. L. Tvedes Brænderi i Helsingør, senere kaldet Helsingør's Spiritfabrik, i samme periode anvendt polletter ved salg af bærmen. De købtes på kontoret og afleveredes når bonden fik påfyldt et større eller mindre vognlæs. Der kendes værdier fra 5 øre og op til 4 kroner.

Jørgen Somod

"In Gold We Trust"

Fråga:

Såsom road av kuriosa och onyttigt vetande uppskattar jag mycket en serie amerikanska böcker med samlingsnamnet "Book of Lists", sammanställda av Wallechinsky, Wallace och Wallace.

I dessa böcker listas anmärkningsvärda fakta och påståenden av allehanda slag på ett underhållande sätt. Innehållet ger i stort ett trovärdigt intryck.

I den första volymen, från 1977, finns emellertid en lista kallad "20 fantastiska misstag" där följande påstående görs:

"Many years ago, the U.S. Mint printed on a run of its gold coins: 'In Gold We Trust.'"

Min fråga är om detta verkligen kan vara sant, eller om vi kan förpassa det till skrönnornas värld.

Anders Wilén

Svar från redaktionen:

Uppgiften är ju ganska lustig, men vi har inte hört att den stämmer. Att framställa ett nytt mynt, även under 1800-talet, var ofta en långdragen affär. Först gjorde myntgravören ett skissförslag. Detta skulle få ett första godkännande av myntverket. Därefter kommer en modell. Säkert skulle även godkännanden inhämtas från finansdepartementet m.fl. Detta betyder att många ansvariga personer fick se myntförslaget innan man gick vidare till produktion. Vi har även hastigt letat i tillgänglig litteratur efter uppgifter som styrker påståendet - utan resultat. Det är nog en vandringssågen. Vi överlämnar nu frågan till läsekreten för eventuell ny information.

Hänge med runor

Med anledning av Jan Peder Lamms artikel i Svensk Numismatisk Tidskrift (1993 nr 5, sid 141) kan jag meddela, att hänget inte är ett ordenstecken.

Jag har i min ägo ett tecken med bildens bård, men mitt har inom bården en lyra samt en gåspenna och en målarpensel korslagda över lyran. På lyran finns bokstäverna N N, som jag hittills inte kunnat hänföra till något bestämt sällskap. Jag har dock tytt emblemen - tillsammans med Nordstjärnan - som tecken för ett kulturellt sällskap, kanske "slutet", eftersom en medlem utbytt emblemen mot sina initialer i runor. Jag har här snuddat vid tolkningen "Nescio nomen".

N-U Fornander

Kommentar från redaktionen:

Vid en genomgång av boken *Svenska ordnar, sällskaper och föreningar mm.*, av P. G. Berg (Stockholm 1873) finns det där en sammanslutning som går under namnet N N. Det rör sig om ett sällskap i Stockholm som hade medlemmar som var "yngre litteratörer och artister samt dilettanter och amatörer på vitterhetens och konstens fält". Det är osäkert när detta sällskap bildades, men de förnyade sina stadgar 6 december 1862. Den 7 maj 1864 firade sällskapet med stor högtidlighet en Shakespeare-fest. Sällskapets "mansstarka" orkester, bestående av amatörer, utförde på dess högtidsdag i mars 1868 Haydns symfoni i B-dur. En kör sjöng "Mångnamnige Gud" ur Sofokles' Antigone (musiken av Mendelssohn). Vid detta tillfälle uppfördes även "Cistellaria", en komedi av romaren T. Maccius Plautus (död 184 f. Kr.).

Det behöver inte finnas något gemensamt mellan de två tecknen, mer än kranen med dess nordstjärna. Troligen har beställaren erbjudits en kran av detta utförande av tillverkaren. Det blev nog billigare om man utnyttjade en färdig förlaga istället för att tillverka en ny.

RECENSIONER

Kirsten Bendixen: Skatten fra Lundby Krat. Et himmerlandsk skattefund fra Erik Ejegods tid. De danske mønter./The Danish coins from the Lundby Krat hoard c. 1100. Den kgl. Mont- og Medaillesamling, Nationalmuseet 1993. 75 sider, 6 fotoplanscher. Pris: 100 DKroner (inkl. moms). ISBN-87-984086-2-3.

Den kända danska numismatikern Kirsten Bendixen har utkommit med en liten elegant utförd skrift om skatten från Lundby Krat på norra Jylland.

Den stora skatten påträffades med metall-detektor hösten 1980. Vid jultid inkom den till Nationalmuseet. Det beslöts att den vetenskapliga bearbetningen av mynten skulle företagas av Kirsten Bendixen och Jørgen Steen Jensen. Det övriga fyndmaterialet skulle behandlas av Fritze Lindahl (publicerat i Danmarks middelalderlige skattefund I, nr 36. Köpenhamn 1992). Manuscriptet till de danska mynten var färdigt under våren 1983 men på grund av en del rättsliga problem i samband med fyndets inlösande dröjde utgivningen av skriften. Jørgen Steen Jensen har redigerat och Jan Koek har sammanfattat fyndhistorien. (Påpekas bör att författarinnans hälsotillstånd inte tillåter någon diskussion i förhållande till boken.)

Skatten består av 118 danska och 119 utländska mynt samt hacksilver och smycken. På grund av det reglerade myntväsendet under 1100-talet gör innehållet av hack-

Bokens framsida pryds av åtsidan av ett av Erik Ejegods mynt medan baksidan visar frånsidan av samma mynt.

silver att fyndet avviker från andra samtida. Smyckenas ursprung visar en stor geografisk spridning.

Av de 118 danska mynten visade sig fem vara präglade för Olof Hunger (1086–1095). Resten var präglade för Erik Ejegod (1095–1103) vilket i sig gör fyndet ovanligt, dessutom tycktes de vara i stort sett ockirulerade. Av de norska mynten är

många utgivna under Magnus Barfod (1093–1103). Likaså är de tyska och engelska mynten från slutet av 1000-talet, vilket tydligt visar att skatten måste vara nedlagd omkring 1100.

Kirsten Bendixen visar att skatten speglar en mycket stormig period i Danmarks historia. Även den historiska situationen placerar skatten kring år 1100. Knut den helige blev mördad 1086 och efterträddes av sin bror Harald Hen. Båda dessa arbetade för att skapa ett kungligt prerogativ för myntprägling med syfte att endast danska mynt skulle få cirkulera i landet. Det är möjligt att kyrkan tillsammans med Erik Ejegod genom mynten försökte bedriva propaganda i syfte att kanonisera Knut. Bilden på Erik Ejegods mynt skulle kunna vara Knut den helige men också Erik Ejegod själv. Innan han åkte på sin pilgrimsresa till Jerusalem år 1103 avsåde han sig kronan. För resan behövde han pengar och kanske präglades dessa mynt för att kunna finansiera den.

Författarinnan har gjort en mycket utförlig stampstudie. De 109 mynten med fågel-motiv visade sig vara präglade med 24 olika stamper, 22 kombinationsgrupper, med endast fyra olika stämpelställningar. Varje enskilt mynt är minutöst beskrivet i tabellform och fotograferat. Fotografierna presenteras på sex planscher.

Myntlistor, typanalyser, stampgenomgångar etc gör att fyndet hör till de mer genomgångna fynden i Norden. Detta gör boken till ett mycket viktigt tillskott vid bestämning av Erik Ejegods mynt.

Eva Wiséhn

Rumänien – när ordnar och medaljer tillkom

Först under senare hälften av 1800-talet började man i Rumänien tillämpa ett system med officiella utmärkelser i form av medaljer och ordnar. Tidigare hade de tre landområden som ingår i dagens Rumänien – Valakiet, Moldova och Transsylvanien – varit helt underordnade Höga Porten respektive det Habsburgska imperiet. Efter 1848 års revolutioner i Europa och i samband med Krimkriget 1852–1856 lyckades emellertid två av dem, Valakiet och Moldova, få stormakternas medgivande till begränsad självstyrelse – men fortfarande under turkisk överhöghet – med Barbu Stirbei i det förre och Alexandru Ioan Cuza i det senare furstendömet.

Ansatser till herdestecken togs av de båda furstarna genom Stirbeis medalj 1852 "Pentru descetoinicie si osirdie". För skicklighet och nit, och i samband med furstendömenas förening 1861 till enhetsstat under Cuza. Denne instiftade två militära förtjänsttecken: "Pro Virtute Militari" redan 1860 och "Virtutea Militara" 1864. Sistnämnda är tillkom också "Ordinul Unirii", Unionsorden. Men Höga Porten hade aldrig medgivit honom någon rätt att utdela

sådana nationella ärebetygelser, och även Habsburgmonarkin, som fortfarande rådde över Transsylvanien, ställde sig starkt negativ. Bara ett fåtal personer kom därför i åtnjutande av dessa dekorationer.

Förhållandena ändrades egentligen inte förrän 1877, då Carol I i samband med det rysk-turkiska kriget och Berlinkongressen uppnådde full suveränitet för Rumänien och 1881 antog kungatiteln. Nu instiftades de utanför landet mera kända Rumänska stjärnorden, "Steaua României" 1877 – i samma färger och med nästan samma plaque som Cuzas Unionsorden – och, vid kungadömet införande 1881, Rumänska Kronorden, "Coroana României".

Om detta och mycket mera därtill kan man läsa i ett nyutkommet verk, 1993, som efter många års studier har publicerats av en grupp rumänska militärhistoriker under titeln *Decoratii Românesti de Război 1860-1947*. Rumänska Krigsdekorationer 1860–1947. I gruppen har ingått Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Velter och Floricele Marinescu. Ett företag har skrivits av försvarsministern, generallöjtnant Nicolae Spiroiu. Utgivande förlag är Editura Universitaria, Str. Stefan Fortună, 125–127, RU-77116 Bucuresti, România – Rumänien. Priset är USS 25.

En förnämlig sammanställning har åstadkommit på 170 sidor, varav 53 med utomordentliga färgillustrationer. Uppgifter ges här om hela den rika floran av utmärkelsetecken med väsentligen militär bakgrund från perioden. Titeln till trots avser flera av dem även fredstida gärning. Verket har därför intresse också för andra än militärhistoriker. Läsare som inte kan följa den mera utförliga rumänska texten kan välja på förkortade översättningar till franska, engelska och tyska. Och annan inadvartens förekommer tyvärr i dessa. Så t ex i den engelska, där 1872 års medalj för militära förtjänster anges avse 15 års tjänst i stället för 18 i det rumänska originalet. Också i övrigt är de båda texterna i detta sammanhang inbördes oklara. Men det rör sig om bagateller i förhållande till verkets helhet.

Det skulle föra alltför långt att här i detalj redogöra för bakgrund till och utförande av alla de ordnar och medaljer som i ord och bild ingående beskrivs av författargruppen. Den intresserade kan själv lätt finna sig till rätta i detta vackra, väldokumenterade och rekommendabla uppslagsverk med dess något annorlunda exposé över de senaste 150 årens oroliga och krigsbemängda rumänska historia.

Hans E Sköld

Sten Törngren: Så byggde jag upp en specialsamling samt några myntupplevelser Utan ort och år (Malmö 1993), 32 (onummerade) s. Beställes från författaren, adress: Föreningsgatan 45, 211 52 Malmö.

Få läsare av SNT har kunnat undgå att stöta på namnet Sten Törngren (många har nog också träffat honom), sedan länge samlare av och utgivare av en katalog över drottning Kristinas 1-ören av koppar (se SNT 1991, s. 160f och s. 245). Nu berättar han mera utförligt om hur han kom att bli intresserad av gamla mynt – det började för trettio år sedan med köpet av en påse mynt i en basar i Baroda (Indien), och fortsatte sedan med allehanda svenska mynt som förvärvades på alla möjliga håll under många och långa resor på yrkets vägnar; men också på auktioner, alltifrån Svenssons samling del 1, 1966 (Hirsch i Stockholm), till den stora Schmitz-samlingen (Spink Taisei i Zürich 1991). Vi får veta hur och varför Törngren så småningom blev besatt av Kristinas 1-ören (ett fintskt, skingrat fynd bidrog), om hans jakt på Reuterskiölds (felstavat i boken) manuskript (som rec. också sett i yngre år och som visade sig vara inlämnat till Harry Glück i Hirsch Mynthandel, påträffat flera år efter Harrys död).

Författaren går också igenom ett stort antal "förvärvskällor", som ställts upp i al-

fabetisk ordning, från Ahlström till Österlund. Ett kapitel är kallat "Myntupplevelser världen runt" och behandlar annat än 1-ören, nämligen besök i många länder och världsdelar, där Törngren på lediga stunder jagat, köpt och bytt mynt.

Man läser det lilla häftet med behållning och har ganska roligt åt förf:s mödor och äventyr. Rec. skall här komma med en helt annan anmärkning, kanske beroende på att han är "biblioteksborn".

Vårt land har en internationellt sett mycket gammal tryckfrihet. Den gällande förordningen är grundlag. Men i gengäld har medborgaren vissa skyldigheter. Ett tryckeri – även ett privatägt i egen källare på landet – som producerar skrifter för cirkulation (och därmed avses även privattryckta festskrifter e. dyl. i 50 ex. för egna släktingar/vänner) måste 1. leverera 7 ex., avsedda för Kungl. Biblioteket och våra universitetsbibliotek. 2. sätta ut namn på *tryckeri, tryckort och tryckår*.

Huruvida krav nr 1 uppfyllts vet rec. inte, men nr 2 har inte uppfyllts. Dessutom saknas sidnumrering, vilket är ganska irriterande. Textsidornas lay-out hade lätt kunnat göras trevligare. Tryckfelet gör mindre – de flesta människor kan inte läsa korrektur, allra minst när de själva skrivit texten.

LLI

Nils Ludvig Rasmusson: Medaljer och jetoner slagna av Kungl. Vitterhetsakademien och Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1753-1986. Text och notapparat reviderade med komplettering för åren 1953-1991 av Lars O. Lagerqvist. Stockholm 1992. 148 sidor med 2 färgplanscher och 8 svartvita planscher, ISSN 0083-6796 och ISBN 91-7402-228-8. Distributör: Almqvist & Wiksell International, ca 140 kr.

En klassisk medaljbeskrivning har tryckts på nytt med gedigna kompletteringar av Sveriges främste expert på medaljer – Lars O. Lagerqvist. När den första utgåvan utkom 1953 recenserades den av den danske numismatikern Axel Ernst. Han skrev bl.a. följande: "Den smukt udstyrede bog kan på det bedste anbefales alle, der har interesse for svensk medailekunst såvel som for lærdomshistorie (NNUM 1953, nr 5, s. 126-27). En modern läsare av 1992 års utgåva kan endast instämma med detta uttalande. Lagerqvists kompletteringar är mycket omfattande och de som fanns i närheten när boken utarbetades vet vilka mödor vissa uppgifter krävde. Detta gäller särskilt förteckningen över medaljmottagare 1753-1992. Det omfattande avsnittet med noter har också krävt sin man.

HW

Riksbankens broschyrer om sedlar

Riksbanken har gett ut ett antal broschyrer i flerfärgstryck om de nya sedeltyperna för 20, 100, 500 och 1000 kr som började ges ut 1985. Även dessa broschyrer kan vara värda att samla tillsammans med sedlarna. Broschyrerna beskriver utförligt motiven på båda sidor av sedlarna. Det finns för varje sedel även en beskrivning av säkerhetsdetaljerna som vattenmärke, säkerhetstråd, fluorescerande bild, dold bild (triangel), mikrotext, koncentriska cirklar och koppartryck. Följande olika broschyrer finns:

1. Sveriges sedlar. De nya sedlarna och deras motiv, Sveriges sedelhistoria och hur dagens sedlar tillverkas (20 sidor). Beskriver motiven till alla de fyra nya sedlarna men även motiven till 500 kr sedeln mera detaljerat än nedanstående broschyr. Dessutom finns sedelhistoria med bilder av 25 daler kopparmynt 1663, transportsedel 1727, 6 2/3 riksdaler banco 1856 och 1000 kr 1893.

2. De nya sedlarna, 500 kronor (8 sidor). Den blå 500-lappen.

3. De nya sedlarna, 100 kronor (8 sidor).

4. De nya sedlarna, 1000 kronor (8 sidor)

5. De nya sedlarna, 20 kronor (8 sidor).

6. Sveriges nya 500-kronorsedel (1 sida). Den röda 500-lappen.

7. Svenska sedlar/Swedish Bank Notes (8 sidor). Beskriver de sedlar som blev ogiltiga efter 31 december 1987 samt de äldre sedlar som fortfarande är giltiga av sedelserien från ca 1965. Observera att 10 000 kr 1958 blev ogiltigt något senare, trots att den betecknas som giltig här.

8. Svenska sedlar och mynt/Swedish notes and coins 1992 (8 sidor). Beskriver alla nu giltiga sedlar samt alla av Carl XVI Gustafs giltiga ordinarie mynt. Observera att även 10 kr jubileum 1968 är giltigt betalningsmedel.

9. Tre sätt att upptäcka en falsk sedel (självhäftande blad). Har en bild av den nya 100-lappen med utpekande av säkerhetstråd, vattenmärke och unikt sedelpapper.

Jan Alexandersson

Joseph Foster: The dictionary of heraldry. Deudal Coats of Arms and Pedigrees. Introduction by J P B Brooke-Little, Norroy and Ulster King of Arms, London (Studio Editions), tryckt i Singapore, 1992. xvi + 224 s., paper back £8.99. ISBN 1-85170-930-4.

Författaren Joseph Foster (1844-1905) var ursprungligen boktryckare i London men blev snart genealogisk författare på heltid och utgav bl.a. 1879 en kritisk adelskalender (*Peerage, Baronetage and Knightage*). År 1901 blev han M.A.h.c. i Oxford. Detta arbete, innehållande utdrag ur då kända medeltida vapenrullor i bokstavsordning med illustrationer, utkom första gången 1902. Den nya upplagan, ursprungligen utgiven 1989 av Bracken Books, är en oförändrad faksimil, ehuru med vapenbilderna i färg. Därmed blir den föredömligt enkla medeltidsheraldiken ännu mera lockande, rentav aptiterande, liksom den första upplagan en gång i ungdomstiden hade varit för introduktören, välkänd som Heraldry Society's grundare. Vapensköldarna interfolieras med reproduktioner av de för England typiska mässfingsgravhällarna med vapenpnydda riddare i naturlig storlek ("brasses") och treddo fullständiga vapen, stundom med ett sjuttiofält (t ex 15:e hertigen av Norfolk) för bl.a. sekelskiftesdignitärer, bjärta kontraster till medeltidens stringens.

L. P-n

AUKTIONER

SVENSKA

1993
Dec 11 Göteborg, Antikören

UTLÄNDSKA

1993
Dec 1 London, Glendining's
1-2 Paris, Bourgey
8 London, Glendining's
8-9 New York, Stack's
9-11 New York, Superior
11 Bryssel, Elsen
12 New York, Spink-Kolbe
12-14 Manheim Kurpfälzische
Münzhandlung

1994
Jan 6-8 Orlando, Bowers & Merena
18-20 New York, Stack's
25-27 Basel, Swiss Bank
Corporation
30 Long Beach, Superior

Febr 1 (forts.) Long Beach, Superior
19 Bryssel, Elsen
23-26 München, Hirsch
24 Singapore, Spink Taisei

Mars 2 London, Spink
9-11 Osnabrück, Künker
24-26 New York, Bowers &
Merena
29 London, Spink

MÄSSOR

UTLÄNDSKA

1993
Dec 10-12 New York, International
Numismatic Convention

1994
Jan 29-30 Basel, 23rd Basel Inter-
national Coin Show

Febr 25-27 Singapore, Singapore Inter-
national Coin Convention

Köpes

1/6 Riksdaler: 1809 (Karl XIII), 1817,
1/4 Riksdaler Specie: 1833
1/16 Riksdaler Specie: 1849
25 öre: (Mycket lång text) SMF 63A
50 öre: 1875 Kort text.
2 öre SM: 1755 (utan punkt efter årtalet),
1/2 Skilling: 1824 SMF 114d,
2 öre: 1890/89.
Skilling Banco Mynt med likvanda sidor.
Provmynt: 1 skilling 1812,
1 skilling (banco) 1833

Sten-Olof Andersson

Smålandsvägen 20 - 611 56 Nyköping
Tel. 0155/26 96 16 (18.00 - 23.00)

FÖRENINGAR

ALINGSÅS NUMISMATISKA FÖRENING har möten första torsdagen i februari - april och oktober - december i Sparbankens filmsal kl 19.00. Upplysningar: tel 0302-130 69.

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti). Apollögården vid Almvägen, Fagersta. Tid: kl 19.00. Upplysningar: tel 0223-116 71.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB. Möteslokaler Borlänge, Samlaren, biblioteket Borganäsvägen, Falun, Kristinegården, Kristinegatan 9 - 11. Uppl tel 0243-258 56.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Auktionsmöten med föredrag hålles andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören (Tr), Köpmansgatan 20. Studiecirkelns möts i klubblokalen (KL), Jungmansgatan 57, 18.30. Medaljcirklarna 1:a onsd och Fotocirkeln 3:e onsd. Antik- och Medeltidssektionen 4:e torsd och Utländscirkeln sista tisd i månaden. GNF, Box 5289, 402 25 Göteborg. Kontaktman: Bo Nordell, 031-10 65 49 (dagtid). Anbud: Anders Falk, 031-13 31 41.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i IOGT-lokalen, Murareg 30, Halmstad, kl 18.30 den fjärde måndagen i varje månad utom juli. Upplysningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad utom juni-aug. Upplysningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad (utom juni - augusti) kl 19.00 i SPF, S. Långgatan 39, Kalmar. Upplysningar: 0485-115 52, 0480-159 29.

KARLSKOGA NUMISMATISKA FÖRENING har möten andra onsdagen i varje månad (utom juni, juli och aug.) kl 19.00 i S-E-Banken, Torget, Karlskoga. Auktioner vår och höst. Upplysningar 506 41 eller 365 39.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad i SPF-lokalen, Djulög. 51, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

MYNTKLUBBEN KLIPPINGEN har mynträff första tisdagen i jan.-april, sept.-dec. Lokal: Åkersviksskolans matsal, N Järnvägsgatan, Sundsvall, kl 19 - 21. Information om mynt, värdering, auktion, lotterier. Köp och sälj. Tel. 060-55 64 18, 11 35 03.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING. Mynträffar med aktiviteter och auktion i "Utbildningshuset", Åkergr. 1, Lund. Upplysningar: vard 046-14 43 69 kvällar 046-13 46 47.

FÖRENINGEN NORDVÄSTMYNT håller sammanträde med auktion i Folkets Hus, Klippan, kl. 19.00, andra fredagen i varje månad. Upplysningar och auktionslista tel. 0451-132 88.

NOLA MYNTKLUBB har möten 3:e tisdagen varje månad augusti - april, utom december. Lokal: Örnsköldsviks museum. Uppl. tel 0660-166 48 eller 0660-402 20.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj - augusti i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö sista tisdagen i varje månad utom dec, juni - juli. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00 - 09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli - augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplysningar: tel 026-18 18 36.

SIGTUNA MYNTKLUBB har möte 8/12 i klubblokalen Rosersbergsvägen 27 B, Rosersberg. Uppl 08-590 381 90.

MYNTKLUBBEN SKILLING (BANCO), Linköping, har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj - augusti) i Huvudbiblioteket, Hunnebergsgatan 8, Linköping i Lindblomsrummet 1 tr upp kl 18.30 - 21.00. Årligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Helsingborg. Upplysningar: tel 013-12 22 62.

FÖRENINGAR

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni - augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokalen: Kungsgatan 38 A, Malmö, håller öppet varje tisdag kl 19 - 21 under september - maj.

SKÖVDE NUMISMATISKA FÖRENING. Möte 12/12 kl. 16.00 på Servicehuset Bagaren, Hertig Johansgatan 22 A, Skövde. Upplysningar: tel 0500-48 08 50 (Thord Lundh).

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB. Möten på Folkare fotoklubb 16/12. 20/1, 24/2, 17/3, 21/4, 19/5, Teleg. 19, Avesta. Upplysningar: tel 0226-562 78.

TRELLEBORGS MYNTKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Sparbanken Skånes samlingsal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotterier mm. Upplysningar: tel 0410-241 31.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Bridgesällskapets lokaler, Köpmangatan 7 kl 19.00 andra tisdagen i varje månad utom juni, juli, augusti och december. Upplysningar: tel 08-552 403 78.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA sammanträder under hösten i Universitetets myntkabinett tisdagar kl 19. 7/12: L.O. Lagerqvist, Slagen vid Fredrikshamn och Svensksund - medaljerna. Upplysningar: 018-30 27 12.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion sista fredagen i varje månad utom december på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15. Visning från kl 18.15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING har sammanträden med auktion i Röda Korsets lokaler Hovsg 11, Växjö 2/12. Upplysningar: 0470-77 31 14, kvällstid.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten första torsdagen varje månad oktober - maj kl 19.00. Gamla Bangatan 45, Ludvika.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten i M-lokalen, Järntorgsgatan 3. Upplysningar: tel 019-24 60 97.

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN!

Årsavgiften är 175 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du kan också
enbart prenumerera på tidningen.

Det kostar endast 125:- per år.

Föreningsannonsering

Från och med nr 1 • 94 kommer föreningsannonserna att få ett annat utseende.

Stående annonsering upphör och ersätts med tillfälliga meddelanden inför möte med utsatt datum och speciella syften, t. ex. föredrag och auktioner.

De nuvarande annonserna kommer alltså att slopas.

Nya meddelanden insändes till redaktionen.

Till SNTs läsare

Då och då hör läsare av sig till SNTs redaktion angående innehållet i tidningen. Det uppskattar vi mycket! Ibland gäller det sakinhållet i någon artikel, ibland synpunkter på tidningens artiklar i största allmänhet.

Alla vill läsa mer om sina egna favoritområden. En del vill att SNT skall innehålla mer om sedlar, polletter eller gamla mynt, andra anser att det är för mycket om just dessa ämnen och vill att tidningen istället mest skall behandla nyheter.

Redaktionens målsättning är att få fram en seriös numismatisk tidskrift, som kan tillgodose såväl specialister som amatörer. Vi vill att tidningen ska ha ett gott anseende även utanför föreningen. *Med det material vi får in försöker vi göra varje nummer så omväxlande som möjligt!* Detta är inte alltid lätt. Vi anser också att det är viktigt att artiklarna håller hög kvalitet och lämnar korrekta uppgifter, vilket inte är samma som att de är tunga och svårlästa.

SNT är en medlemstidning. De flesta skribenter hämtas från medlemskåren - man kan säga att medlemmarna på så sätt skapar sin egen tidning. Ingen författare erhåller honorar, varför det är svårt att beställa artiklar önskad av läsarna. När det gäller t.ex. nya mynt kan vi bara konstatera att många vill läsa om dem men få vill skriva. Här behövs fler frivilliga krafter!

Redaktionen

mynt tidningen

A4-format, lättläst, vackra bilder, i färg, aktuell, med värderingspriser, om historia och konst, varierande, för samlare, om auktioner och mässor, internationell, objektiv, fönster mot mynthandeln, om händelser, nära myntmarknaden, lärorik, kort sagt - Vad varje samlare behöver veta om mynt!

Utkommer i Januari 1994

KÖP DEN HOS DIN MYNTHANDLARE ELLER PRENUMERERA

**Helårsprenumeration:
Sju nummer direkt i brevlådan
kostar under hela 1994 endast**

Kr 250:-

(Övriga Norden SEK 280:-)

Postgiro 482 06 15 - 5

Du som prenumererar före 15 december får även en "julklapp" i form av ett färgtryck med Sveriges Regenter (Värde 40:-). Sändes med första numret.

God Jul!

myntinformatören, Stureplatsen 1, 411 39 Göteborg. Telefon / Telefax 031-18 39 60.